

Poštna plačana
v gotovini

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska revija

Štev. 20.

Ljubljana, dne 18. maja 1928.

Leto II.
Knjiga 1.

Pierre Benoit

Čudna pustolovščina barona de Pradeylea

Gotovo je, da bi se povest o čudnih okoliščinah, zaradi katerih je baron de Pradeyles prišel ob svoj mandat kot poslanec seinskega departementa in ob svoj ugled, ki si ga je pridobil tekom tridesetletnega parlamentarnega dela v konservativni stranki — gotovo je, da bi se dala ta povest pripovedovati v večjim zanosom, kakor se ga je posluževal baron. Toda toplina in dostojanstvo pripovedovanja bi se potem izgubilo; a baš na to dvojce je pazil, ko je pripovedoval znancem globok zmisel svoje tajne pustolovščine.

★

Da se ne skregam z resnico — je pripovedoval baron — moram priznati, da se mi dne 30. marca 1875. ni niti sanjalo, kako usoden, bo ta dan za mojo domovino in za njenega skromnega služabnika. Vstal sem, kakor navadno, ob sedmih zjutraj. Zunaj je deževalo. Oblekel sem se in obril, potem sem začel popravljati govor, ki sem ga bil naznanil za zvečer v parlamentu. Šlo je za interpelacijo o demagoškem hujskanju izrazito opredeljenih levičarjev v rudarskih revirjih.

Okolu desete ure je pozvonilo pri vratih. Prišel je markiz de Castélmorou, poslanec Tot-el-Garonnskega okraja. Obiskal me je, da bi me zaupno obvestil o tajni seji, ki se je pretečeno noč vršila pri tovarišu de la Rochetteu med najvažnejšimi predstavniki desnice. Razpravljalo se je o tem, kako naj se na prihodnjih volitvah čimbolj potolčejo radikalni elementi. Pripomniti moram takoj, da nisem prijatelj splošne volilne pravice in smatram za pravilno da se uporabijo vsa sredstva zoper njo. Bil bi naravnost zločin, če bi šli mimo tega.

«Vojvoda de Broglie, predstavnik monarhistov, in Raoul Duval, predstavitelj bonapartistov,» je rekel došlec, «sta z nami.» Pokazal mi je tudi zapisnik seje. «Kaj pa gospod Thiers?» sem vprašal. «Gospod Thiers se še ni odločil — lahko pa računamo na pomoč gg. Dupanloupa in Baragnona.» — «Že vidim,» sem odvrnil, «tri stvarna jamstva za uspeh imamo. Prosim vas, pustite protokol tukaj Rad bi ga nemoten prečital. Prinesem vam ga zvečer v parlament.»

Govorila sva še o moji interpelaciji. Prečital sem obiskovalcu najvažnejša mesta iz mojega govora. Bil je navdušen. Po enajstih se je poslovil, a zapisnik je pustil pri meni. Dogovorila sva se tudi, da se dobiva popoldne, deset minut pred drugo na postaji, kajti vlak, s katerim se vozijo poslanci v Versailles, odhaja že ob 1 uri 55 minut.

★

Od mojega stanovanja v Rue de Moiscou pa do postaje Saint-Lazare ni niti deset minut. Šel sem in sem medpotoma ponavljal govor. Na nekaterih križiščih se mi je zdelo, da me zapušča spomin. Zato sem sklenil, da se svojega govora v nadaljnjih tridesetih minutah temeljito navadim. Baš pol ure je namreč še manjkalo do odhoda vlaka. In da ne bi bil moten od politikov in časnikarjev, nisem vstopil v čakalnico, ampak sem se oddaljil v samotni prostor. Tam sem sedel na klopi za garderobo. Odprl sem mapo, razgrnil papirje čez kolena in zunanji svet se je izgubil izpred mojih oči.

Nekako petnajst minut sem naporno memoriral. Tedajci začujem rezek žvižg. Pogledal sem na uro. V tem hipu se mi je tudi odkrilo, da nisem sam, ampak da sedi na klopi, nasproti mene človek, katerega pogled je naperjen name.

Bila je ženska. Ker je že od ranega jutra deževalo, sem popolnoma prezrl širok ogrtač, ki je bila vanj zavita in v katerem je malone popolnoma izgubila. Ogrtač je bil prav za prav nekakšna pelerina, s katero si je ženska zakrivala tudi lice. Kljub temu pa so bile vidne nežne črte obraza, katerega so obdajali sivkasti lasje. Temne oči pod obrvmi so se tajinstveno svetlikale.

Postalo mi je zelo čudno — kakor bi se me lotila omedlevica. Te neusmiljene oči so me tako vznemirile, da sem popolnoma izgubil oblast nad seboj. Niti toliko moči nisem več imel, da bi lahko pogledal na uro. Začel sem urejevati zapiske, hoteč nadaljevati, kjer sem končal.

Omeniti pa moram tudi, da sem se ves dan izborno obvladal. Nič se ni zgodilo, kar bi me utegnilo zmotiti. Zajtrkoval sem zelo trezno in alkohola nisem niti poskusil. Razen čašice slad-

kega likerja nisem srknil nobene opojne pijače.

In tedaj sem hipoma ugotovil, da znam govor sijajno na izust. Ali — kakor se čudno sliši — zaman sem skušal osredotočiti svoje misli. Vrste so mi plesale pred očmi, pomešale so se med sabo in so se izgubile bog ve kam. Prestrašil sem se. Začel sem se boriti proti katastrofi, ki je pretila mojim najlepšim stavkom, ampak zaman! Najstrašnejše mi je bilo ob misli, da ne bom imel uspeha vse dotlej, dokler me bodo nadzorovale strahovite oči, ki se nikakor niso hotele odmakniti od mene.

Udarilo je tri četrti. Prišel je skrajni čas, da vstanem, se odstranim in sedem v lokalni vlak, ki je vozil parlamentarce. Vendar nisem mogel storiti tega. Čutil sem, da sem v oblasti močne volje, ki lahko napravi iz mene, kar se ji poljubi in ki je bila v stanu zavesti me kamor bi hotela.»

Baronov glas je čedalje bolj drhtel in postajal nesiguren. Otrl si je pot s čela in nadaljeval:

«Do tega doživljaja sem vedno tajil obstoj okultnih vplivov in hipnotičnih sil. Dovolite pa, da vam prej omenim še nekaj.

Od osem in dvajsetega leta naprej sem bil oženjen. Služboval sem na raznih mestih in se nisem nikdar pregrešil proti zakonskim, a tudi ne proti poslanskim dolžnostim. Preletite to četrstoletje zakonske in parlamentarne zvestobe in se vmislite v dejstvo, da mi je tri in šestdeset let, da sem uravnotežen mož in da imam popolnoma mirne živce. Bil sem tedaj izvrstno oboževan proti duševnim napadom. In vendar sem v tem trenutku bil pod vplivom tajne neznanke. Svest sem bil, da bom pozabil — če ne vstane s klopi — parlament in stranke in da pojdem za njo, če se dvigne pred odhodom vlaka.

In ona je zares vstala!...

Vstala je... Sekundico časa sem se ji upiral. Zaman! Vstal sem tudi jaz, pobral papirje in šel za zagonetno sirenno. Lahkotno in prožno je šla skozi skupine, ki so se nabrale na peronu in se je obrnila k izhodu. Pri vratih sem zadel ob tovariša skrajne levice, dr. Clemenceaua. «Nu, Pradeyles, skrajni čas je že!» mi je zaklical. Pozabil sem, kaj sem odgovoril. Stal sem že na stopnišču in sem odpiral dežnik, ki se ni

hotel nikakor odpreti. Vreme je bilo strašno. Ulice so bile preplavljene in zablatene. Zbral sem svoje sile... a v tem hipu je že zažvižgal vlak: bila je lokomotiva, ki je vozila parlamentarce. Kocka je padla — prekoračil sem Rubikon.

Oba sva korakala — trideset ali štirideset korakov oddaljena — drug za drugim skozi Rue Saint Lazare. Ždela se mi je bolj skrivnostna kot prej; stopala je pred menoj kot vila. Preklinjal sem sebe. Najhujši občutek, ki mi ni dal miru, je bil ta, da sem zanemaril eno najsvetejših dolžnosti. A bilo je zaman! Moje oči so gledale na temno silhueto pred seboj in jaz sem čutil, da spešim korake. Domislil sem se tudi besed mojega starega in pametnega prijatelja Tocquevillea, ki je običaval govoriti: «Prestrog si, Pradeyles, napram temu in onemu. V življenju pridejo trenutki, ko se zaman boriš zoper skušnjava.»

Iz širokih avenij sva krenila kmalu v ožje ulice. Bilo je mračno in z mračkom se je že mešala megla. Noge so mi bile vse mokre. Ulica, po kateri sva stopala, se mi je videla poševna — kakor bi držala v nebo. Vzpenjala se je tako strmo, da sem jedva dihal. Naduha, ki sem o nji menil, da je ni več, se je nenadoma zopet pojavila... Prišel sem v strašen položaj... Bolečine, ki sem jih začutil ta hip, se niso dale primerjati s skrbmi in nadlogami, ki so me obiskovale v vsakdanjem življenju. Kakšne posledice bo imel ta korak, nisem mogel slutiti — a grozno me je pritiskala k tlom neka neznosna mora. Videl sem, kako se je gospod Buffet zavihtel na predsedniško tribuno, kako je dostojanstveno sedel na svoje mesto in zazvonil: «Predložena je interpelacija o ministru za notranje zadeve — zaradi delavske stavke v Uzi in Parentisu. Besedo ima gospod poslanec baron de Pradeyles.» V duhu sem videl, kako so se vse oči uprle vame, videl sem dolge obraze gospodov Luciena Bruna in De Fourtona, ki sta stoprav sedaj ugotovila, da me ni v zbornici. Mrzle kaplje so se mi nabirale na čelu.

Torbico sem skoraj izgubil. Veter, ki je klobuštral z mojim dežnikom, me je malone vrgel na zemljo. Ta hip sem opazil, da korakam mimo male vinske trgovine na oglu ulice. Vinotoč je imel zrcalo in v njem sem ugledal samega sebe. Ah, prijatelji moji, ne morem

popisati, kaj sem čutil v tem trenutku! Bil sem pravi pravcati zlomljeni vitez! Lasje so mi bili beli, zlepljeni in umazani. Ta slika, odsev mene, je napravila name neizrečeno žalosten vtis. Običal sem na mestu in nisem mogel dalje. Minil sem ulični ogel — treba je bilo napraviti samo še korak in prost bi bil, prost coprnice, ki me je tirala za seboj... A baš ta trenutek se je obrnila — ona, ki se ni ozrla vame ves čas odkar sva zapustila kolodvor. Demon je začel tako upirati vame oči, da sem bil popolnoma uničen. Zaprl sem dežnik, stisnil torbico k sebi in sem prepustil vajeti usodi, kakor se prepustča mornar valovom in karavana samumu v puščavi.

Kako dolgo sva tako hodila, ne vem povedati. Blodila sva po labirintu neznanih ulic. Časih sva srečala ponočnjaka. Ljudi je bilo čedalje manj — zato pa so bili pasanti vedno bolj sumljivi. In ti tipi, ki so se mimo mene gredoč prezirljivo smejali, so se oddaljevali s strašnimi kletvinami na jeziku. Bila je podoba kakor da se nad nama zapirajo strehe hiš. Tu in tam je kakšna plinovka metala žoltomedlo svetlobo na blatni pločnik, poln vode. Tema je bila na ta način še mračnejša in neprijetnejša. K sreči so visele nad vrati mnogih hiš velike pisane svetiljke, ki so vsaj nekoliko omiljevale siromašno okolico.

Najbolj čudno v tej tajinstveni pustolovščini pa je bilo, da se nisem ubil ker sem se neprestano spotikal ob kupa smeti in odpadkov. Enkrat se mi je zazdelo, da ne morem dalje. Bilo mi je kakor da se moram zadušiti. Noge so se mi ustrumile, glava me je strahno bolela. Pisana stekla na svetiljkah, koder so plesale številke, so se mi videla liki kalejdoskopski umetalni ogenj. Mislil sem, da padem v blato. In baš ta hip — ali sem morda haluciniral? — se mi je zdelo, da se je razdalja med žensko in menoj skrčila. Sedaj sva bila narazen samo še nekaj korakov. Res je, videl sem prav: neznanka v temnem ogrtaču se je ustavila pred nizko vežo, pod veliko zeleno svetiljko, na kateri je temnela številka 1. O. da mi je bilo dano zapopasti to neusmiljeno reč, o kateri je govorila številka 1!

Pospešil sem korake in dohitel zagonetno prikazen baš, ko so se odprla vrata ob rožljanju verig in zapahov. Vse je bilo tako čudno, tako sumljivo, da

bi bil tudi najpogumnejši človek postal previden. Tedajci sem se spomnil žalostne povesti, katero sem l. 1837, ali 1838, slišal iz ust Vidocqua na policiji. Past, katero so karbonarji postavili dvema članoma rojalističnega parlamenta... Zdrznil sem se nad mislijo. Na um mi je prišla četrta, kjer se je zgodil tisti zločin. Ali ni to ta isti kraj? Strašno — kraj je bil istil! Hotel sem že stopiti nazaj, ko mi je nekdo položil roko na rame.

«Greš naprej ali ne greš?» mi je šepetal glas, ki je smrdel po alkoholu. Drhteč sem stopil čez prag. «Obesi suktnjo v veži!» Pokoril sem se brez odpora. «In zdaj počakaj name pet minut v salonu.» Po teh besedah je moja voditeljica odprla vrata in me potisnila v temen prostor, v salon.

To je bila nizka, dokaj prostorna dvorana. Šele ko so se mi oči razlepile, sem razločil podrobnosti. V krogu so stali marmorni stoli — kakor v kavarni. Na stenah so visela zrcala, drugod so bile freske; zdele so se mi precej izzivajoče. Vendar se nisem zanimal zanje. V zadnjih minutah so postali moji dvomi jasnejši... Skozi možgane mi je šinilo: Protokol! Zapisnik seje konservativne stranke! Za protokol gre! Pripeljali so me sem in so mi vzeli suktnjo samo zato, da me lahko preiščejo! Izdajstvo, izdajstvo! Popadel sem torbo, vzel iz nje dragoceno listino; zažgal žveplenko. Papir je zgorel, po njem je ostal kupček pepela. Videl sem, da je sedaj na tehtnici le še moje življenje. Ne glede na to, kakšni nevarnosti se izpostavljam, sem smuknil na hodnik, dvignil zapah, odprl težka vrata in planil na ulico.

Bilo mi je kakor da so mi za petami. Slišal sem za seboj pritajene glasove, zdelo se mi je, da nekdo daje znamenja. Spustil sem se v dir — brez dežnika, brez suktnje in brez vsega, kar je ostalo v jami razbojnikov. Na begu sem izgubil celo klobuk. Dirjal sem kakor blazen, v rokah sem stiskal mojo torbo.

Predirjal sem cele vrste ulic, iz ozkih sem prišel v široke, dosegel sem že buljar, a še vedno sem tekel. Šele po lagoma mi je postal korak počasnejši. Pogled mi je obstal na ploči iz sinjega emajla. Nad njim je visela svetilika. Čital sem: Rue des Martyrs. Strah božjil — bil sem zopet tam, odkoder sem pobegnil...

Tedajci je pridrdrala mimo stara kočija. Poklical sem kočijaža: «Kolo dvor Saint Lazarel» — a mož je bil nezaupljiv in je zahteval, da moram vožnjo plačati takoj. Segel sem v žep — denarnice ni bilo nikjer. Pustil sem jo v suknji. K sreči sem imel še nekaj drobiža pri sebi. Ko sem stopil na peron, se je vlak že pomikal. Skočil sem v vagon kakor obseden od fiksne misli, da se je popoldne nekaj zgodilo v parlamentu — nekaj zelo važnega, kar se ne da več popraviti.

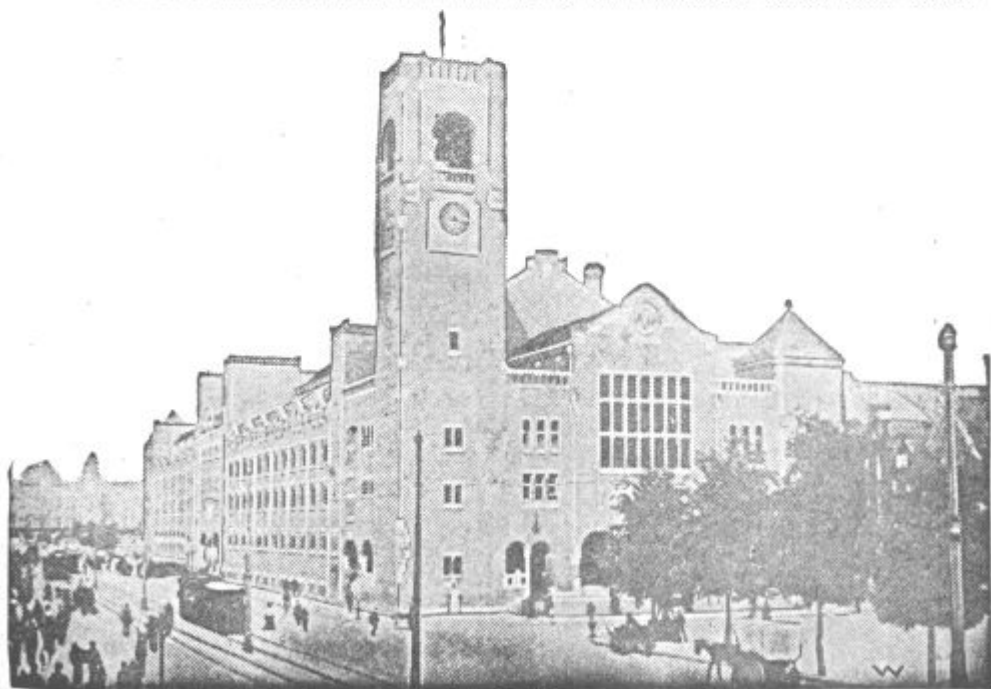
Versailles! Planil sem iz vlaka. Bil sem že pri ograji dvorca. In hipoma so se potrdile moje najgroznejše slutnje. Iz parlamenta je vrelo ljudstvo v množicah. Razlegal se je strašen hrup. Prestrašen sem gledal, kako se vali masa proti meni. Mislil sem, da me bo pomendrala, a šla je mimo. Samo sredi hrupa sem čul o čem se govori. Vsa usta so ponavljala besedo, strašno besedo, ki je bila groznejša od najbolj razgrete fantazije. Vsevprek vpitje, kričanje, hrup. Nenadoma me je nekdo pograbil za roko. «Kaj se je vendar zgodilo, prijatelj Agenor?» Opazil sem med množico prijatelja Chesnelouga in Pradinesa. «Kaj se je zgodilo? To

bi lahko mi vprašali vas!» sem dobil v odgovor. Nesrečni človek, kako ste mogli zmanjkati v tako odločilnem trenutku? Levičarske stranke so izrabile vašo odsotnost in so prešle v napad. Njihov poslanec Wallon je skočil na govorniški oder, staval je protipredlog... Vse je bilo mojstrsko pripravljeno. Glasovalo se je o republiki in monarhiji. Republika je zmagala z enim glasom večine!»

★

Baron je postal tako razburjen, da ni mogel govoriti naprej. Solze so mu zalile oči. Vendar se je zbral in je dostavil dostojanstveno:

«Ali je še potrebna razlaga, kakšne nesrečne posledice je imelo to glasovanje za našo državo? Francija je na zunaj prezirana, na znotraj ponižana. To so sadovi škodljivih zakonov. A kljub temu, da sem pri naslednjih volitvah propadel in so me ostavili najboljše prijatelji, kljub temu, da so me proglasili za starega bebca — sem ostal zvest svojim idejam in načelom. In še danes hrepenim po tistem dnevu, ko pride obračun za vlado, ki se je poslužila najpoderjših sredstev, da si je zasigurala trenuten uspeh!

AMSTERDAMSKI TRG Z MODERNO ARHITEKTURO.

Prof. dr. Pavel Šebesta

Kače, škorpijoni in sršeni

To je res grozoten občutek, če iztegneš ponoči roko, da bi vzel škatlico z žveplenkami poleg sebe in zagrabiš namestu nje kačo. To je bilo na Malajskem in že ta edini krat mi je bilo dovolj za vse življenje; pozneje sem bil previdnejši.

V Afriki sem pa doživel že prav mične dogodbe. Nekega večera je planil moj boy k meni ves zasoplen in zajecjal: «Mucungu, kača leži v tvoji postelji.» Z vso naglico sva pohitela tja, da bi plazilca napravila neškodljivega in sva še pravkar utegnila opaziti, ko je ubežal s hitrim zvijanjem pod posteljo in omaro ter se tam skrnil. Medtem ko sem jaz strgal puško s stene, je bezgaril boy z dolgo palico pod omaro, dokler ni šinila kača kakor blisk proti vratom. Zdrznila sva se, strel je počil in nevarna zmija je obležala mrtva pred vrati.

Boy je bil vstopil kakor vsak večer v stanovanje, da bi pripravil ležišče. Pod odejo je počivala v klobčiču črna siva, debela kača, ki je dvignila svojo glavo proti Kajetanu, služabniku, ko je ta, nič hudega sluteč, odgrnil odeje. Z enim samim skokom je planil skozi vrata.

Gospod učitelj! Na stropu!

Nekega popoldne sem stopil v neko kafersko šolo, preprosto kočico s streho iz valovite pločevine, čije strop je tvorila plast iz bičevja, ki nekoliko omiljuje vročino pripekajočih žarkov. Dečki so se učili živahno in glasno, kakor je navada med Kafri. Hipoma strahovito skakanje in pokanje, klopi so se prevrnile in vsa črna truma je stala s sklepetajočimi zobmi pred šolo. Kričali so in kazali kakor z eno samo roko proti stropu. Nad mojo glavo sta viseli dve strupeni kači z zelenimi pegami, vsaka kakšen meter dolga, in sta se zibali sem in tja, kakor da hočeta pasti na tla. Pri tem pogledu mi je postalo vroče in skoro tako hitro kakor šolarčki sem planil skozi vrata, stekel k puški, dobro pomeril in golazen je padla vsa krvava in raztrgana na šolske klo-

pi. Učenci so se spet povrnili v klopi, kakor da se ni bilo nič zgodilo.

V kačjem svetišču v Penangu

Pa nisem hotel pripovedovati o afriških kačah, saj smo na Malaki. Zadnja Indija je dežela kač, kakor Sprednja Indija. Nje prve kače sem videl v Penangu. Kmalu po mojem prihodu so me povedli ven, da bi si ogledal tamošnje zanimivosti. Med te spadata tudi dve kačji svetišči. Prvo je bilo neznatna zgradba z ozkim pročeljem proti cesti. Nekaj stopnic je vodilo kvišku. Več Kitajci je prižigalo sveče pred Budhovo podobo in se kretalo prosto ter neprišiljeno okoli kipa. Čeprav sem se ogledoval na vse strani, na stene in na tla, nisem opazil nobene svete kače, ki prebivajo v tem prostoru. Šele ko smo stopili tik do Budhovega kipa, ki ga obkroža ograja, mi je pokazal spremeljavec štiri suhe, mnogoroke veje, ki so rasle pred ograjo iz loncev. Kako sem odprl oči na široko, ko sem uzrl na vejah deset zeleno pegastih, okroglih in debelih kač, ki so merile vsaka prilično pol metra! Čeprav smo stopili čisto blizu do njih, se niso zganile. Še večkrat sem potem obiskal ta tempelj, samo da bi videl kače, ki so visele leno in brezbržno, ovite skoraj vedno okoli iste veje. Bonci jih krmijo vsak dan z jajci in to življenje jim menda godi, ker se vedejo popolnoma mirno, ne da bi koga nadlegovale ali mu pa storile kaj zlega. Samo enkrat, ko je žrec udaril po svetem gongu, sem opazil, kako so se zganile in se pretegnile.

Zunaj mesta je večje kačje svetišče z ograjenim dvoriščem, ki mrgoli od samih kač. Bonci jih krmijo in negujejo na podoben način. Vržeš pogled noter in se streseš od groze nad ogabnim gomazenjem, a se ne upaš vstopiti. Kače orjakinje in strupenjače se plazijo vse križem.

Mrtvaški rep nad čolnom

Ne vem povedati, koliko kačjih vrst šteje Malaka; na svojih potovanjih sem se seznanil z različnimi. Med najbolj

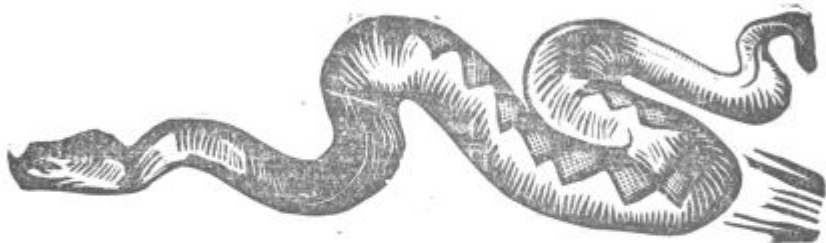
strupene spada Mati-Ikor (mrivaški rep), rjava, na trebuhu rumenkasta, blizu meter dolga kača z rdečim koncem repa in močno glavo. Peljal sem se v čolnu po reki Beroku, ker v tistih močvirnatih ozemljih, kjer ne vodi nobena steza, se poslužujejo Jakudi samo majhnih čolnov, če hočejo iz ene nasebine do druge. Reka je globoka, postaja pa v zgornjem delu plitvejša, ker preplavlja vso pokrajino. Tedaj se pelješ med drevesi in pod njimi, ker prava smer je v mirnem vodovju komaj vidna.

V spremstvu mojega Malajca in dvojice Jakudov, ki sta veslala, smo se peljali v pogovoru navzdol, ko je v vejevju nad nami hipoma zašuštelo, ka-

če, dve na tem bregu, ena na onem, so plavale proti meni. Dvema smo napravili konec, tretja je ušla v nabrežno grmovje. Na to mesto se nisem šel nikoli več kopat.

Nevaren obisk

Nedaleč od Kerlasa, v taborišču Sakajcev ob Džembegenu, sem stanoval v koči radžabdera Pleja. To je bilo gotovo najlepše bivališče, ki sem ga kdaj imel v džungli. Taborišče je imelo samo dve koči. V sosednji koči na visokih kolih sta stanovali dve družini in dva mlada samca. Neke noči nas je spravil velik hrup in krič pokonci. Ves zaspan sem pogledal skozi špranje v steni iz

kor da pada neka veja. Nekaj hitrih udarcev z vesli in nevarnosti smo ušli. V istem hipu so se obrnile vse oči — Jakuda sta od strahu vidno prebledela — v vejevju je visela Mati-Ikor. Spustila se je z drevesa in je obvisela na najnižji veji, kjer se je zvijala v nešteti krogih. Pravkar smo bili zdrknili pod njo. Očitno je bilo, da je hotela pristati v našem čolnu. Navzlic silnemu odporu sem spravil svoje ljudi do tega, da so se približali na dva metra, kjer sem uravnal aparat in jo slikal.

Kače velikanke v kopalšču

Imel sem dobro navado, da sem se po vsakem pohodu v pragozdu skopal v mrzli vodi. Prilike za to ni manjkalo, ker je Malaka prepolna vodovja. Sicer ni bila vsaka prilika ugodna. Zelo vabljiv se mi je zdel izliv potoka Kerlasa, ki pretaka čisto vodo v reko Temengor. Spremljala me je cela kopica Sakajcev, ne zato da bi se kopali, kajti kopanju niso bili baš naklonjeni, temveč zato, da bi prodajali zijala. Komaj sem se potopil v mrzlo vodo, me je pregnalo iz kopaljšča mnogoglasno kričanje. Sam ne vem, kako hitro sem skočil na breg. Tri mogočne vodne ka-

bambusa. Sij ognja, ki mi je svetil naproti, me je mahoma popolnoma razčul. V svitu plamenice smo zagledali skoraj nagega Sakajca, ki je udrihal s kolom na vso moč po verandi, skakal sem in tja in kričal medtem ko je stal drugi na vratih, držal plamenico visoko v zraku in poskakoval kakor njegov tovariš. Znotraj je vpilo mnogo ženskih glasov. Kmalu sem dognal, za kaj gre. V širokem zamahu nam je vrgel možaka nad dva metra dolgo kačo pred noge. Takoj je bilo več mladcev pri nas na tleh, ki so plazilcu zdrobili glavo in mu zadržnili za nameček še zanko okoli vratu ter ga obesili.

Velika strupena kača je splezala na verando in v kurnik, da bi tam izpila jajca, na katerih je sedela svoje dolžnosti zvesto izpolnjujoča kokoš. Nje kokodakanje je prebudilo ljudi.

Na potovanju

Kače so človeku zoprne, gotovo radi svoje oblike in svoje zahrbtnosti. Vendar ga ne napadejo, če niso razdražene ali če ne stopiš nanje. V zadnjem slučaju je nevarnost velika. Kača leži po navadi na solčnih krajih ali v bližini kakšnega drevesa v klobčiču ali

pa niha s kakšne veje leno sem in tja. Če jo kdo razdraži, plane bliskovito na napadalca, se mu ovije nog in tudi ugrizne. Čim bolj se braniš, tem bolj jo draži. Nazadnje ugrizuje kakor vse živali, bolj iz strahu nego iz volje do napadanja.

Dognal sem, da pičijo Malajce na Malaki kače češče nego pritlikavce. Ti so na svojih potovanjih zelo oprezni, njih ostri pogled ugotovi kmalu vsako nevarnost. Če opazijo na solnčnem kraju počivajočo kačo, jim ne pride niti na misel, da bi jo motili, temveč se ji daleč izognejo in stopajo čim bolj tiho, da bi je ne prestrašili. Mene so zmerom opozarjali na takšne počivajoče reptile, saj so vedeli, kako malo izkušene so bile moje oči. Moja potrpežljivost do kač pa ni šla tako daleč kakor potrpežljivost pritlikavcev. Zaupal sem svojim čevljem in ovojkam ter svoji palici iz bambusa, pa sem se golazni previdno približal. Žvižgajoč udarec na glavo živali, ki se je med tem pripravila na naskok, jo je vrgel na tla. Tedaj so deževali udarci drug za drugim, dokler ni obležala mrtva. Na takšen način sem pokončal mnogo kač.

Orang-Utanci imajo pač rešpekt pred kačami, a še dolgo ne tistega strahu kakor mi civilizirani Evropeci. Ko se je nekoč v temni noči skrila ogromna kača v šotor starega Loe v taborišču Teladovcev, je ta prižgal bambusovo plamenico in je toliko časa svetil ž njo pod ležišče, da se je plazilec prikazal, na kar jo je pokončal s krepkimi udarci.

Drzen lov na veliko kačo

Razna plemena Orang-Utancev smatrajo kače za izbrano slaščico. Sicer ne prizna nobeno pleme tega napram tujcem — pravijo pa tako o drugih plemenih. Sakajci jedo kače, čeprav ne vseh vrst. Nekemu skoraj nagemu Sakajcu se je posrečilo, da je zapičil tenko strupeno puščico iz svojega pihalnika v telo opice. Nekoliko minut je potrpežljivo počakal, da je strup opravil svoje delo in da je padla opica mrtva na tla. Tedaj se je počasi dvignil in se ji približal, da bi jo pobral. Ves prestrašen je skočil nazaj. Nekaj je bilo hitrejše od njega. Kača nitonka je šinila kakor blisk iz svoje drevesne duplave in se je ovila plena. Lovcu je bilo to končno prav. Kače skrivališče si je dobro zapomnil in je pohitel v taborišče, da obvesti svoje tovariše, ki so se

spravili s hrupom na kačji lov. Odrezali so si dolg bambus, morda še večjega, nego je bila kača, pritrdili so na konec zanko in stekli za vodnikom. Piton je bil opico že požrl in se je vrnil v duplino, da bi radi boljše prebave malo poležal. Pogumno, kakršni so že Sakajci ob takšnih prilikah, sta stopila dva z zanko naprej, medtem ko so ostali držali bambus na drugem koncu. Počasi sta dvignila glavo spečega reptila in že je tičala z vratom v zanki; v istem hipu so drugi potegnili. Piton se krčevito otepa in bije na vse strani, da bi se osvobodil, pri čemer se je zanka še bolj zadržila. Žival vleče in se meče sem in tja, da se možje s težavo držijo na nogah. Končno po dolgem, včasih zelo dolgem boju žival omaga, zadavljena je. Z rotanom jo privežejo na bambus in se vračajo zmagoslavno v taborišče, kjer bodo pripravili nje meso za razkošno gostijo.

Škorpionov pik

Če so ugrizki strupenih kač smrtonovarni, če povzročajo vsaj težke bolečine in rane, vendar se bojijo v malaških džunglah škorpionovih pikov še bolj in sicer brzkone zato, ker niso prav nič redki. Kače ogražajo potnika na pohodu, škorpionji in druga golazen ga napada bolj v taboriščih. Ni brez vzroka, če se pritlikavci izogibajo zapuščenim šotorov — iz strahu pred golaznijo.

Po skoraj šestdesetdnevem pohodu skozi malaško džunglo, pri čemer sem dvakrat prehodil polotok, smo prenočevali zadnjikrat ob reki Behaju. Zapuščen in razpadel kitajski cinokop nam je služil kot gostoljubno pribežališče. Medtem ko sem se z Malajci utaboril na peči, so si Orang-Utanci pripravili ležišče na tleh. Kmalu nato je izbruhnila silovita nevihta. Neznanske množine vode so se valile z gorovja, tako da je naše bivališče sličilo otoku v blatni vodi. Nihče ni mogel prav spati, ker je bila pločevinasta streha vsa preluknjana. Mene so bolele ranjene noge; dolgi pohod v vodi in blatu mi je pregrizel podplate, tako da sem stopal le z muko. Malajcem ni bilo nič bolje.

Ko sem napol zasanjal in prisluškoval šumenju dežja, sem začutil nekakšno gomazenje na goli lahti. Nehote sem zagrabil in zagnal nekaj od sebe na telo svojega služabnika, ki je ležal poleg mene. Kaj je bilo? Hipoma so bila

vsli na nogah. Ob svitu sveč so preiskali obleke in odeje. Ničesar niso našli in vendar je moralo nekaj biti, kajti jaz sem čutil in moj služabnik je videl. Malajci so menili, da je bil škorpion. Ker je bilo vse iskanje zaman, smo stresli še enkrat vse odeje in smo legli

k počitku. Zjutraj se je pričel lov nainovo; vse smo preiskali, končno tudi majhen kovčeg iz pločevine, v katerem so bile fotografske potrebščine in moje obleke. Tam sem našel končno sovražnika, ki si je ugodno postlal v neki srajci. Bil je zares škorpion, ki smo ga takoj sežgali.

Škorpionov pik te lahko znori od bolečine. Navadno ležiš tedaj po več dni ali pa postopaš naokrog in nisi zmožen, da bi kaj delal ali mislil.

Napad tisočerih ščurkov

Druga golazen, ki bi se je nihče ne nadejal v malaškem pragozdu, je neka vrsta ščurkov. Tudi ti prebivajo v množinah po bivališčih Orang-Utan-cev in Malajcev. Najmanj sem jih našel med prtiljkavci, ki pa menjavajo svoj stan tako rekoč vsak teden. Slabo je bilo med Jakudi. Po navadi smo trpeli mnogo, ker je golazen ponoči obiskala našo prtiljago na takšen način, da ni bilo nobenega kosa, nobene skrinje in nobene vreče, ki bi je ne nagrizle in ponečedile. Pa to ni dovolj. Zgodaj zjutraj si se prebudil z oteklim obrazom, s srbečimi rokami in noga-

mi, tako da si sedel v obupnem razpoloženju na rob verande in se drgnil in se praskal kakor nor ter preklinjal komarje, dokler te niso poučili, da niso bili komarji, temveč ščurki povzročitelji tvojih muk. V nekem jakudskem taborišču ob reki Beroku jih je bilo na tisoče, ki so napadli nas in naše zaloge in lahko sem si čestital, da sem mogel pritrčiti mrežo proti komarjem pod viseče ležišče tako, da ni ostala niti ena luknjica za prehod golazni. Tako sem prespal vsaj eno mirno noč.

Smrtna nevarnost zaradi sršenov

Dvakrat se mi je zgodilo na potovanjih skozi pragozd, da so vrgli nosilci svoja bremena od sebe in jo urno popihali. To je bilo zato, da bi rešili svoje življenje pred neko vrsto os ali gozdnih čebel, ki se jih bojijo bolj nego zveri. Malajci imenujejo to vrsto os tebuanke.

Tretje srečanje z rojem teh sršenov bi kmalu dovedlo do katastrofe. Stopali smo kakor običajno po ozki pragozdni stezi vzdolž reke Sengoha, mož

za možem. Sledil sem Lebaju, svojemu služabniku. Lebaj se je hipoma ustavil, se zazrl napeto za kratek hip v vejevje nekega grmičja ob reki in pokazal z roko tja. Pogledal sem preko njegove rame in opazil črnorjavo kepo, ki se je premikala kakšnih deset korakov od nas. Nosači za nama, Malajci in Gemangci, so naju obstopili. «Tebuan!» je zavpil Keladi in hipoma odvrgel tovor. A že je sršelo in šumelo nad nami in tebuani so nas grozovito opikali. Lebaj je skrtil obraz v roke in žalostno ječal od bolečine. Keladi je zbrzel na-

prej, jaz za njim, kolikor sem mogel. Za nami je dirjal ostanek karavane in ves roj, še bolj razdražen, se je zagnal za nami. Tebuani so pikali čim dalje bolj divje moj tilnik, gole roke, skozi srajco in hlače. Bolečina je postala neznosna. «V vodo!» je zavpil Keladi spredaj. Hitro sem vrgel denarico, uro in listine iz žepov ter skočil za pritlikavcem v Sengoh. Ostali Malajci so mi sledili vsi obupani. Kričali smo, bili okoli sebe in se potapljali vedno znova. Komaj smo pa dvignili glave iz vode, da bi ujeli nekaj zraka so nas tebuani naskočili še z večjo srditostjo. Ne vede kaj bi storili v svoji muki, napol nori smo se potapljali za kratke lžpe v vodo in spet dvigali glave, kakor da smo možički na vrvi. V vodi nam je grozilo, da se zadušimo, na zraku so nas sršeni pikali do smrti.

Ko sem slučajno zopet dvignil glavo, sem opazil nekakšne robce, ki so plavali po vodi. Sršeni so se zagnali vsi razljučeni tja. Nekí glas je vpil neprenehoma: «Potopite se! Potopite se!» Takoj so bile vse glave pod vodo. Ko smo se spet prikazali na površini, je bilo ozračje čisto, pred nami so plavali robci, vsi pokriti s tebuani.

Šele na bregu smo premerili večšino naše nesreče. Spogledovali smo se z oteklimi, spačenimi obrazi, kakor da se namrdujemo drug drugemu; roke so nam bile takšne, kakor da tičijo v rokavicah za boksanje. Gila je bil res usmiljenja vreden. Bil je gotovo bolj nerođen od nas vseh. Njegov obraz je

bil ena sama oteklina in zelo podoben buči. Kmalu se je pojavila mrzlica in grozovito neugodje. Gila je neprestano bljuval; postal je zelo bolan.

Zviti pritlikavec

Cenbis, drugi pritlikavec naše karavane, je manjkal. Ali ga je dohitela nesreča? Pa ne, kmalu se je pojavil s svojim bremenom na hrbtu med nami in nas je opazoval z zdravimi očmi zelo poredno. Zelo smo se čudili njegovemu sporočilu, da ni bil niti na enem mestu pičen.

«Zagledal sem in zaslišal roj nad sabo,» je pripovedoval Cenbis. «Tako je sem se vrgel na tla in zapri oči. Ne da bi trenil, sem pustil sršene, naj se sprehodijo po mojem telesu in obrazu, čeprav me je gomazenje zelo ščegetalo. Vedel sem, da tebuani ne pikajo, če miruješ. Dolgo je trajalo, dokler me niso vsega otipali in se spustili v rojih za vami. Komaj sem bil osvobojen, sem pograbil robce, ki so jih izpustili ubežniki, in sem jih vrgel v vodo. Tebuani naskočijo vse, kar se giblje, to sem vedel, in tako sem vpil potem iz svojega skrivališča «Potopite se!» — da ne bi tebuani videli nič drugega, kar bi lahko napadli, razen robcev.»

Tako je postal Cenbis po svoji duševni prisotnosti rešitelj naše karavane. V naslednjem taborišču Gemangov smo ležali vsi več dni. Imeli smo hudo mrzlico in nismo mogli pregibati udov.

Anglo-American N. S. Copyright

J. Spirhanzl-Duriš-Br.

Vdeželi mlínov na veter

Nizozemska, kjer bodo letos mednarodne olimpijske igre, je našemu povprečnemu človeku malo znana in pri imenu te dežele mu pridejo takoj na misel mlini na veter, ribiči v lesenih cokljah ter lepo okrogle mamiče z belimi pokrivali na dve konici. Vse te inozemske značilnosti vidimo na raznih slikah in jih smatramo kot tipičen znak te daljne dežele.

ne na veter pa je popolnoma izpodrinil motor in ostali bodo le tisti, ki se zanje zanima društvo za ohranitev starih spomenikov. Vse se je že moderniziralo in kozmopolitično poenotilo, tako da je treba opazovati naravo in pokrajino, ako se hoče videti kaj novega in zanimivega.

V tem oziru sta predvsem značilni dve stvari: neskončna ravnina in obli-

Toda vse to je že preteklost. Moderna tehnika in civilizacija je skoraj do poslednjega sledu zatrla to, kar smatramo mi za značilnost holandske pokrajine. Ribiče v cokljah srečamo malokdaj, narodna ženska pokrivala nosijo samo še najstarejše ženice, mli-

lica vode. Ravnina je glavni znak nizozemske pokrajine, tako da so tudi vse ceste in gosto omrežje prekopov izpeljane v absolutno ravni črti, kar je za nas sila enoličen in nezanimiv pogled.

Vsa nizozemska dežela je dar vode. Nanesle so jo mogočne reke Ren, Mosa in Skalda. Ta proces še traja, človek pa si z druge strani sam osvaja ped za pedjo nove zemlje, s tem da z jezovi odriva morje vse dalje in dalje od brega. Morje je najboljši prijatelj in najhujši sovražnik Nizozemca. Voda mu v neštetihih prekopih namaka polja, travnike in pašnike ter mu nado mešča ceste in železnice. Po prekopih se prevažata potrebno blago v mesta in vasi. Voda, ki nudi možnost preživljanja lepemu delu nizozemskega ljudstva z ribištvom, ladjedelnicami in pomorskimii podjetji, na drugi strani ugonablja človeške stavbe, izpodjeda kopnino, uničuje pridobljena polja in zamočvirja travnike.

V XIII. in XV. stoletju je morje dvakrat z elementarno silo prodrlo v notranjost dežele, pogoltnilo nešteto vasi s par sto tisoči prebivalcev ter odneslo neskončno količino zemlje v globine. Žilavi Nizozemec pa se je vedno znova lotil borbe z mokrim elementom ter je korak za korakom osvajal izgubljena tla, ki po desetletjih bujno rade vsako žito in sočivje brez gnojenja.

V notranjih nižinah je poljedelstvo zelo omejeno zaradi preobilne podtalne slane vode, zato pa na obširnih pašnikih uspeva živinoreja, mlekarstvo in vrtnarstvo. Ob kanalih samevajo vetrni mlini, katerih krila ne love več sap in sapic in le težko se še tu in tam sreča oni poznani tip ribiča z oglatimi kretnjami in v lesenih cokljah. Kakor mlini, tako je tudi ta obutev doslužila.

V začudenje pa spravlja tujca neskončno število koles in kolesarjev, ki jih je na Nizozemskem toliko, kot morja nikjer na svetu. Tu se vse vozi na biciklju: staro in mlado, moško in žensko, duhovniki in orožniki, vojaki in obrtniki. To se tem bolj opaža ob nedeljah, ko hiti po ravnih cestah iz mest v prirodo vse, kar se količkaj more odtrgati z doma. Tujec, ki hodi peš, se zdi kot nekaj zaostali anahronizem v tej množici deset in deset tisočev kolesarjev vseh spolov in slojev.

Nizozemci silno ljubijo prirodo in v zvezi s tem je dejstvo, da je Nizozemska domovina umetnega in smotrenega gojenja tulipanov in hijacint. Bivališča na Nizozemskem so čista, bela in puhljiva: povsod vrtički, pročelja hiš se zdi, obstojajo samo iz velikih sken. Nizozemec je povodni človek.

Še na kopnem je ohranil ono široko, počasno in zibajoco se hojo, ki se jo je narod naučil v stoletjih na palubah svojih ladij. Ljudstvo smelih pomorščakov, ki so odkrivali neznane dele sveta, si tudi hiše stavi s tako tesnimi prostori, kakor so ladijske kajute. Opozorili smo že na čistoto v notranjosti, ki je tudi podedovana od pradedov pomorščakov.

Glavno nizozemsko mesto Amsterdam ima vse znake svoje dežele, kot svetovna luka pa ima tudi mestne dele, kjer ni sledu o tradicionalni snagi tega pomorskega ljudstva. Floris mesta predstavlja nekoliko večjih in manjših podkev, ki se s konci dotikajo druga druge. Podkve so ogromni kanali, ki se od njih pahljačasto cepijo neštevilni stranski manjši prelivii in prekopii. V sredi med podkvami leži glavni amsterdamski kolodvor na umetnem otoku, kamor se stekajo vse pomorske in kopne prometne žile. Pred kolodvorom se širi glavni trg Dam, zvezan po mostu s kolodvorskim otokom. Po trgu švigajo vozovi cestne železnice, avtomobili in predvsem kolesarji, kolesarji in kolesarji, po kanalih, prekopih in prelivih pa se pomika nepretrgana vrsta ladij, malih in velikih, parnikov in čolnov. Ti dve reki zastajata ob mostovih, ki se dvigajo, da propuščajo vodni promet in se spuščajo, da ugrade prometu na kopnem.

Ido po glavni cesti Damraku pride mo do monumentalne zgradbe, Merkurjevega svetišča, — borze, ki je središče tega mogočnega trgovskega emporija in kjer so slike znamenitih nizozemskih mojstrov. Eno stran trga Dam zapira mogočno poslopje — kraljeva palača. Stavba iz 17. stoletja je bila prvotno namenjena za mestni magistrat, toda izkazala se je za neuporabljivo, ker vlada v nji vedno neznošen mraz. Mestni očetje so zato veliko dušno podarili ponosni dvorec l. 1808. kralju Louisu Napoleonu, ki je sprejel ta danajski dar prebrisanih amsterdamskih trgovcev, ni pa mogel prebivati v njem. Tudi sedanja kraljica s svojim priženienim soprogom prebiva v dvorcu vsako leto le po osem dni in še to samo v nekaterih sobah. Ostale dvorane pa so vse leto odprte samo tujcem, ki v velikem številu prihajajo gledat to zanimivo kraljevsko palačo.

V sredi mesta se nahaja tudi kraljevi zoološki vrt, najbolj priljubljeno sprchajališče meščanov, zlasti dece, ki

se s krikom in vikom zbira okoli posameznih kletk z opicami, levi, tigri in sloni, pripeljanimi iz nizozemske Vzhodne Indije. Nedaleč odtod je državni akvarij in botanični vrt, odtod pa se preko kanala pride v okraj Waterloo, kjer prebiva 75.000 Židov, ki tvorijo ravno $\frac{1}{10}$ vsega prebivalstva. Med desetimi sinagogami je znana prekrasna in razkošna «portugalska» in nič manj slavna «nizozemska». V prvo imenovani se je vršil pred stoletji grozni obred prokletstva židovskega odpadnika Spinoze. Vse ghetto ima še

k železničnemu križišču Zwolle v zeleni vlažni pokrajini ter se preko Meppela in Assena bližamo Drentski nižini, znani po svojem vzornem poljedelstvu. Dospeli smo v Groningen, mesto s 100.000 prebivalci s pravim nizozemskim značajem, s kanali, senčnimi vrtovi in širokimi bulvarji. Središče mesta je trg Grote Markt, največji trg na Nizozemskem in meri 14.255 m². Na trgu stoji veličastna Martinska stolnica. Poleg trga je ribji trg (Vischmarkt) z značilnim, penetrantnim, včasih neznosnim duhom po ribah, školjkah in drugih

AMSTERDAM. Partija iz notranjosti mesta

danes popolnoma starožidovsko lice. Vnebovpijoča nesnaga, ki jo luka samo še povečava, je njegov bistven znak. V tem delu je živel in deloval tudi slovit Rembrandt.

Lahko se ločimo od vrveža, da si ogledamo notranjost dežele, kjer kozmopolitizem še ni pokvaril prijetnega značaja nizozemske pokrajine. Odpeljemo se na severovzhod okoli Zuiderškega jezera, na peščene in močvirne ravnine. Mimo Amersforta s prekrasno cerkvijo in mimo starih mestec hitimo

morskih živalih. Na Ribjem trgu vlada krik in vik, ki bi ga človek nikakor ne prisodil tem počasnim in mrzlim ter resnim severnjakom. Pri kolodvoru na Heerestraat so meščani postavili veličasten in umetniško prekrasen spomenik svojemu rojaku slikarju Israelsu.

V tihem zapadnem delu mesta v vseučiliščnem vrtu si ogledamo staro solnčno uro, potem pa krenemo mimo lepih in zanimivih staroholandskih hiš in cerkva v najvažnejšem kanalu Reitsdiep, kjer opazujemo že iz Amsterda-

ma nam znano vrvenje povodnega prometa. Groninško letovišče je Peterswolde ob jezeru s krasnimi vilami, vrtovi in parki. Vse čisto in sveže do neverjetnosti. Državna cesta je široka, ravna in gladka kakor plesišče, ali skoro na vsakega pet kilometra stoji hišica, kjer se mora plačati davek za to razkošje. Cesta nas pelje v Haren in še dalje do nove kolonije, kjer je podjetni Nizozemec pričaral iz močvirja in blata zemeljski raj s prekrasnim poljem in ljubkimi vasicami. To osuševanje je Nizozemce proslavilo širom sveta. Mestni očetje groninški so izvedli kanalizacijo v tem močvirju s tako modro smotrenostjo, da so dokazali tudi svoj veliki smisel za gospodarstvo in kulturo, ko se jim po pravici očita njih prevelika sposobnost v trgovini.

Vzporedno s temi novimi selišči in njih cvetočimi polji se vleče proti jugovzhodu nekoliko vzvišeni peščen hrbet Hondsrug. Obupno enoličnost te pokrajine komaj nekoliko ublaže posa-

mezne siromašne vasice s še siromašnejšimi vrtovi in njivicami ali slabotnimi borovimi gozdički. V pretežni večini pa raste na peščenih tleh le resje v neskončni množini in pripravlja rodovitno zemljo za poznejša pokolenja. Na Hodsruhu je najti mnogo predzgodovinskih grobišč, kjer so bile najdene kosti in kamenito orodje prastarega človeka alpske rase. Ogromne blodne skale iz skandinavskega granita označajo grobišča, ki jih ljudstvo naziva grobove orjakov. Vse do nemške meje se vleče ta negostoljubni hrbet in potnik se razveseli, ko ga vlak otme tega krutega dolgočasje.

Dospevši na nizozemsko mejo si potnik zabeleži dojme iz Nizozemske: čistoča, potreba svetlobe, solnca in zraka, ljubav do narave in posebno do cvetlic, malo veselega smeha, uravnovešenost, ki tudi težke življenske prilike prenaša kot nekaj samoobsebi umevnega. Potem pogleda naprej in spozna, da je v Nemčiji.

Takrat, ko so kulturni ljudje čislali goloto

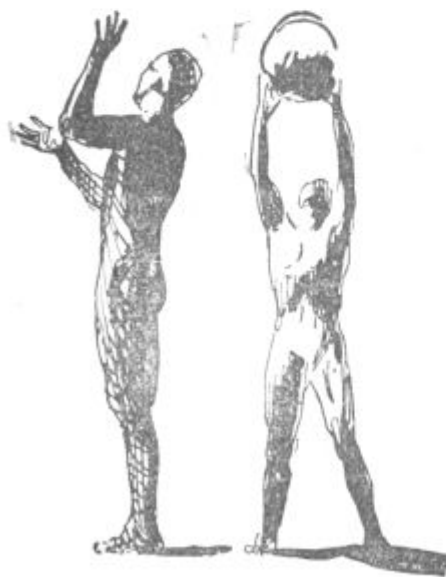
Nova raziskavanja o življenju starih Grkov

Znanstveni svet se je v vprašanju, ali je izvor človeške obleke vzbujena sramežljivost, ali pa se je sramežljivost ravnala po kroju obleke, odločil za

zadnje. To vprašanje potrjuje tudi grška zgodovina.

Kar posebno označuje grško nošo vseh časov, je preprostost in častljivost. V spojitvi teh dveh značilnosti se nam vidi obleka odraslih Grkov lepa, kar pa ne moremo reči o obleki njih dečkov. Medtem ko smo v današnjem času skoro v vsem nižji od ideala grške lepote, smo mu v tem pogledu vendar le bližji. Grški dečki so bili sila neprikladno oblečeni; do 12. leta v nekako tanko srajco, od dvanajstega do šestnajstega pa so nosili ogrinjalo, ki je bilo na prsih ali rami speto z gumbom. Da so Grki oblačili svoje dečke tako nelepno in površno, je bržčas krivo to, da so jih lahko zmerom gledali v zdravi goloti po kopališčih, telovadnicah in drugod.

Moška noša je bila tudi dokaj enostavna in bolj ali manj v vseh časih enaka. Njena sestavna dela sta bila chiton, volnena spodnja obleka (srajca) in preko nje vržen himation. Slednji je bil velik štirioglat kos blaga, ki so ga nosili preko leve rame, ovitega na hrbtu proti desni strani preko ali pod desn

roko nazaj nad ali pod levico. Milo podnebje je dopuščalo, da so nosili samo chiton ali pa tudi samo himation, kar so možje izbirali po svojem okusu ali volji. Bolj zapletena je bila ženska obleka. Tu se da do razločevati tudi posamezna razdobja.

Zanimivo je, da se ženska obleka v nobeni dobi ni tako bujno razvila, kakor baš v predhelenskem času, ki ga označujemo navadno kot čas »egejske kulture«. Takrat so se pojavljale dame kraljevega dvora v kostumih, ki bi jih danes odločno odklonili kot pohujšljive. Nosile so od bokov do peta krilo, ki je obstojalo prav za prav iz več krajših in daljših kril. Zgornje telo je ogrinjala precej tesno se prilagajoča jopica z rokavi. V pasu so se žene močno stezale. Iz te obleke so izstopale prsi popolnoma razgaljene in je bila dekoltaža na ta način popolna.

V časih, ki so sledili egejski kulturi, je postala ženska obleka preprosta. Žena ni imela več prejšnjega mesta v javnem življenju; moški duh je povsod prevladoval. Ta čas je bila ženska obleka v bistvu ista kot moška, samo da je glede barve in kroja imela fantazija več prostosti. V Sparti so nosila dekleta le chiton, ki je segal nad koleno in bil ob strani do pasu preklan, tako, da se je pri hoji videlo celo stegno. Pri telovadbi in telesnih vajah so odlagale tudi to srajco. V ostali Grčiji so chiton nosile žene le doma, na prostem pa so bile zmerom ogrinjene še s himationom.

Grkinje so bile tudi precej iznajdljive glede raznih pripomočkov. Nosile so, če je bilo treba, pasove za prsi in pa tudi pasove, ki naj bi zmanjšali preočitno telesno obilnost. Navadno so se teh in drugih iznajdb posluževale lahkožive ženske, ki so jih nazivali hetere, to se pravi: prijateljice. Alexis nas v neki komediji seznanja še z drugimi lepimi pripomočki: Če je žena premajhna, nosi vložke iz plutovine v čevljih, če je prevelika, ima prav tenke sandale in vtika glavo med ramena; kateri manjka zaokroženost zadnjega dela, se poslužuje vložkov iz blaga, da prevარი pogled.

Omeniti je treba še slavne keične obleke, s katerimi je grška erotika dosegla višek. To so bile svilene tkanine, ki so jih posebno fine izdelovali na otoku Kos. Te obleke so pisatelji nazivali »pajčevinasto tkanino« kot pretvezo, da se žena ni pojavila popolnoma gola, ali pa tudi »tkan zrak«. Bile

so popolnoma prosojne in so telo le ogrinjale, ne pa pokrivala. Teh kostumov so se v glavnem posluževale hetere, vendar so jih oblačile tudi »poštene žene«, seveda v redkejših primerih.

Prav s temi keičnimi oblekami, ki so poudarjale erotične forme, je najbolj v zvezi poglavje o vlogi, ki ga je imela golota v grškem življenju. Precej razširjeno je mnenje, da je bila golota pri Grkih vsakdanji pojav. To mnenje pa je treba bistveno omejiti.

Gotovo je, da so se Grki češče pojavljali na javnih mestih popolnoma ali napol goli, nego je to na primer pri nas mogoče. Vendar pa se Grkom ni videla golota ob vsaki okoliščini sama ob sebi umljiva, kar Platon izrečno poudarja. Herodot trdi celo, da je v Lidiji veljala kot nekaj sramotnega.

Pri narodnih igrah v Olimpiji je bilo do 15. olimpijade, to je od l. 720. pred Krist. v navadi, da tekmovalci niso nastopali popolnoma goli. Vendar je bilo to le posledica orientalskih vplivov. Ko so se Grki teh otresli, so nastopali njihovi borci popolnoma goli. Grki so torej kmalu spoznali, da je zakrivanje telesa nekaj nenaravnega. Zanimivo je, da njihovi izrazi za spolovila ne pomenijo »sram« — kakor pri nas — marveč »plahost« v smislu spoštovanja. Takšno je bilo tudi njihovo pojmovanje spolnosti. Kakor je znano, so jim bili ti deli človeškega telesa religiozni simboli, torej nekaj svetejšega kot so ljudem danes, v času krščanske sramežljivosti. Posledica tega je bila, da so Grki odlagali obleko ob vseh prilikah, kjer je bila nepotrebna in odveč.

Grški »gymnaziji« so bili prvotno kraji, kjer si je moška mladina s telesnimi vajami krepila telo in ga izpopolnjevala do popolne harmonije. Ondi je vladala, kakor že omenjeno, — popolna golota. Obsežna stavbišča so bila pripravna za izprehode; modroslovci in potujoči učitelji so zbirali tam svoje poslušalce in učenca. Šele v drugem stoletju pred Kristusom so preosnovali efebski zavod v stenah in združili telesno vzgojo mladine z duševno. Šele v petem stoletju je znana gimnazija v Kartagini, kjer se je izrečno gojilo učne jezike in splošna vzgoja.

Po vseh izročilih niso Grki pripuščali v gimnazije žen, ki niso imele pristopniti k velikim ljudskim praznikom na-

rodnih iger. Pavsianas izrečno povdarja neko skalo, kjer so strmoglavili v prepad tiste žene, ki so jih zasačili pri gledanju olimpijskih iger. Vendar ta pre-

poved ni bila po vsej Grčiji enako stroga; ponekod so smele neporočene deklice prisostvovati moškim tekmam. To velja posebno za Šparto. Tu so bili splošno manjši predsodki kakor drugod in deklice so se udeleževale gimnastičnih vaj prav tako ko dečki. Vendar ni mogoče natanko dognati, ali so bile pri tem popolnoma gole ali le napol zakrite, takisto ne vemo, ali so tem vajam smeli prisostvovati tudi moški ali ne.

Spričo velikega smisla za telesno lepoto je bilo po celi Grčiji razširjeno lepotno tekmovanje, ki se je prav v naših dneh zopet zelo razpaslo. Najlepšim deklicam so podeljevali razne cene in nagrade. Lepotno tekmovanje je bilo razvito tudi pri moški mladini. Najlepše mladeniče so večkrat nagradili na ta način, da so jim podeljevali razne funkcije v verski službi.

Vse to nam pričuje, da je bilo vprašanje golote tudi v zasebnem življenju vsakega posameznika zelo važno. Skoro redno so razveseljevale zasebne zabave in gostije gole sviračice na piščali; bile so prisotne tudi na svatbah. Pri teh so večkrat nastopale tudi gole akrobatinje, ki so z golimi meči izvajali razne nevarne vaje.

Golota ni bila izključena niti pri religioznih obredih. Znano je, da so pri dionizijskih obhodih gola dekleta in mladeniči razkazovali svojo lepoto; Lukian opisuje tako povorko tako-le: »Jedro Bacchovih čet obstoja iz nekaj polkov napol golih žensk, ki imajo okrog čel vence, nosijo majhne predpasnike iz jelenje kože, na rokah pa majhne ščite; z njimi so pa mladi, goli kmečki fantje z repki na hrbtu in rogovi na glavi, kakor jih imajo mladi kozlički.«

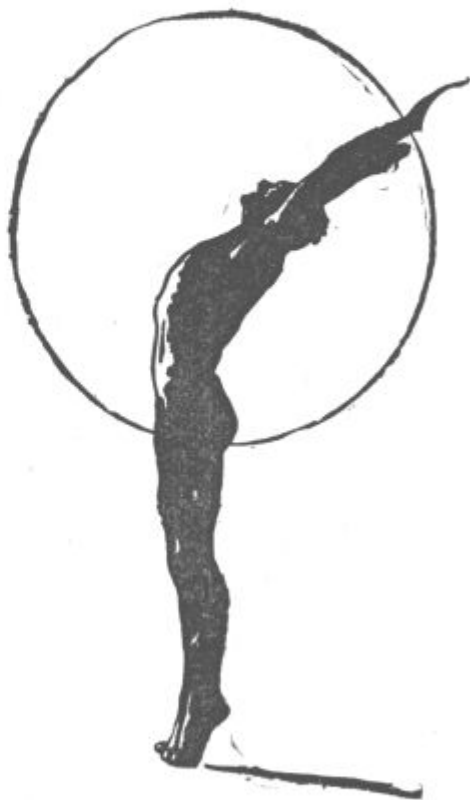
Nadaljnji kraj, kjer so Grki imeli priliko gledati golo človeško telo, so bila kopališča. Že v Homerjevih časih je bila splošna navada kopanje v reki ali v morju, dasi ni bil neznan luksus toplih kopeli (za Grke so bile tople kopeli zmerom luksus). Prav tako je bilo umljivo, da so prijatelju gostu pripravili predvsem toplo kopal. Tam mu je strešla ena ali več deklic; polivale so ga s toplo vodo in ga masirale z dišečim oljem. Pozneje je bila v kopelih upeljana moška postrežba.

Boljše družine so imele že v najstarejših časih svoje zasebne kopeli; razen teh je bilo povsod vse polno javnih. V redkih primerih, kjer jih ni bilo, so bila kopališča v gimnazijah na razpolago tudi drugim ljudem.

Ne da se natanko dognati, ali so Grki pri kopanju ločili spole ali ne. Izraz »babja kopal«, ki ga ima Hesiodos, je dvoumen in lahko pomeni posebno kopališče za žene ali pa kopanje po ženskem načinu, s čemer bi bile mišljene predvsem tople kopeli, ki so bile poštenemu mladeniču prav tako prepovedane kakor, denimo, pijanost. Sploh se zdi, da so v starih spisih označene z

besedo kopališča predvsem tople kopeli. Saj so se Grki sicer kopali le na prostem. Tople kopeli so veljale kot sredstvo, ki človeka pomehkuži, vendar le do peloponeške vojne. Po njej so postale tople kopeli vsakodnevna navada.

Mimo kopališč samih so imeli Grki tudi parne kopeli in kopeli za potenje. Povsod na prostem in v kopališčih so se Grki kopali goli brez plavalnih hlačk. Prav tako so se kopale tudi žene v svojih kopališčih popolnoma gole, kar dokazujejo neštete slike na vazah. Zdi se, da se je že v pozni dobi vendarle vpeljalo tudi skupno kopanje obeh spolov, za kar rabijo tudi vaze kot dokaz.

Kakšne so bile davne olimpijske igre

Pred svetovnimi olimpijskimi igrami utegnejo čitatelje zanimati starodavne olimpijske igre na Grškem, ki so vzor sedanjim «olimpijadam».

«Nič ni novega na svetu,» pravi stari pregovor. Po pravici. Tudi moderne olimpijske igre ali «olimpijade», kakor jim napačno pravimo, niso šele od včeraj, saj smo jih presadili iz antičnega sveta.

Največkrat niti naobraženci ne vedo, kje in kaj je Olimpija; kraj, kjer so se pred 2000 leti razburjale nepregledne množice ob pogledu na krepke gimnaste in na tekme med njimi. Ta Olimpija ni istovetna z goro Olimpos, bivališčem starogrških bogov. Razvaline nekdanje Olimpije najdemo na zapadni obali peloponeškega polotoka, ob reki Rufja, v bližini mesta Pyrgos. Tu se vleče široka, z nizkim gričevjem obrobljena dolina. Vanjo pomaknjen stoji samotni grič, nekdanji Kronos. Ob njegovem vznožju so se dvigale številne zgradbe stare Olimpije.

Ta kraj ni bil nikdar naseljen narveč je služil zgolj čaščenju bogov, med katerimi je bil najpriljubljenejši mogočni Zevs. Svetišče je bilo poldrugo tisočletje pokopano pod naplavinami hudournika Kladéos, in šele pred dobrimi 50. leti so s smotrenim izkopavanjem spravili ostanke na dan. Dasi so ohranjene le ruševine, vendar pričajo še danes o visokem duhu in sijaju minulih vekov.

Olimpija je plod stoletnega dela. Prvotno je bil tu sveti gaj mesta Pise. Ko pa je bilo to mešto razdejano, so kraj posvetili službi bogov. Kakor vsa svetišča starih preprostih narodov, tako je bila sprva tudi Olimpija log, v katerem so bili postavljeni žrtveniki raznih bogov. Čim bolj pa se je razvijala grška kultura, tembolj se je izpopolnjeval sveti gaj; okrog žrtvenikov so gradili čedalje razkošnejše tempelje. Gaj je bil razdeljen v pravo svetišče z več poslopji; najlepše med njimi je imelo 13 m visoko soho boga Zevsa. Drugi del je bil namenjen gimnastiki in vsakdanjemu življenju. Svetišče, imenovano »Altis« je bilo na jugu in zapadu ograjeno z visokim zidom, na vzhodu pa s sijajnim stebriščem. Na severu je mejilo na grič Kronos. Vzhodno od ograje sta bila zgrajena stadion in hipodrom za tekme, zapadno pa palestra,

gimnazijon in leonidejon. V prvih dveh so se gimnasti pripravljali za tekme, poslednje pa je bilo namenjeno za prenočišče imenitnikov. Tik ob gimnazijonu in palestri je tekel mrzli Kladéos, ki je dajal vodo za kopeli. — življensko potrebo starih Grkov.

Tekme so se vršile v stadionu. Našim modernim napravam le-tá ni bil čisto nič podoben. Blizu 200 m dolg in 30 m širok pravokotnik so oklepali 6 m visoki, položni nasipi brez sedežev. Vznožje nasipine je bilo utrjeno s kamenito stopnico, da se zemlja ni podirala. Okrog stadiona je bil izpeljan kamenit žleb, v katerega je iz nabiralnika pod Kronosom dotekala čista voda. Igre so se namreč vršile v najhujšem poletju, pa je gledalce mučila silna žejja. Dirke z upregami in v jahanju so se vršile na stadionu, zgrajenem tik hipodroma. V stadion si prišel naravnost iz svetišča skozi obokan predor. Za tekače so bile na zapadnem koncu proge vdelane v tla kamenite plošče, vsaka z dvema jamicama, da se je mogel tekmovalec krepko odriniti. Arena stadija je bila posuta s sipkim peskom. Tekmovalec se je v njem mučil malo drugače, kot mi na naših steptanih in gladkih tekalščih.

V Olimpiji je bilo shajališče vse Grške. Čeprav so se posamezna grška mesta in pokrajine neprestano med seboj bile za premoč, so v Olimpiji pozabili na vse sovražnosti. Tu so se vsaka štiri leta praznovali slavne olimpijske igre, zmes bogoslužja in gimnastičnih tekmovanj. Začetek slavnosti so posebni sli oznanili po vsej Grčiji. Tisti mah so prenehale neprijaznosti in vsi boji, da se je mogel sleherni Grk, če je le hotel, odpraviti v Olimpijo k svečanostim. Ta mesec je bil v deželi mir, kar je najkrasnejša priča o duhu domovinske ljubezni in čuta skupnosti, ki je vzlic številnim krajevnim sporom preveval Grka.

Gimnastične in konjske tekme so bile nabožnega značaja. Dokaz za to imamo v tem, da so se vršile v najboljšem znanem svetišču in da so bile tesno družene z bogoslužjem. Kako pa bi grški človek lepše izrazil svoje spoštovanje do bogov, če ne tako, da jim je žrtvoval najdražje, kar je imel: moč in lepoto svojega telesa? Vsa literatura, umetnost in vsakdanje življenje starih

Grkov očitujejo težnjo za čim lepšim telesom, čim močatejšim značajem. V nobenem drugem narodu niso stremjenja za popolnostjo tako močna, smotrana in vztrajna kakor pri njih. Zato sta grška mladina in grški mož večino dneva preživela v palestri (telovadnici), poleg tega pa gojila modrovanje, muziko in druge znanosti. Nič čudnega torej, če so Olimpijo obiskovali pevci in modrijani ter ljudstvu peli ali razlagali modroslovne sestave. Grku je bil človek neločljiva enota duha in telesa. Skrbel je za oboje enako.

Olimpijske igre so bile tako pomembne, da so po njih šteli štiriletna obdobja ali «olimpijade». (Zato je naš izraz «olimpijada» s katerim vendar menimo olimpijske tekme, zgrešen; olimpijada je časovno obdobje 4 let). Olimpijade so imenovali z imenom vsakokratnega zmagovalca v gimnastičnem peteroboju (péntatlonu).

V kolikor je dognano, so se prve «igre» v Olimpiji vršile l. 776 pr. Kr. Višek so dosegle v 4. in 3. stoletju pred Kristusom. V prvih časih rimskega gospodstva so malone prenehale, a so se pod rimskimi cesarji znova poživile. Le-ti so v Olimpiji postavili nove, krasne zgradbe, stare pa olepšali. «Igre» so bile v tem času na višini vnanjega bleska, ne pa tudi duha. Grška kultura je v prvih stoletjih po Kristusu jela naglo propadati. Ž njo vred je ginil pomen olimpijskih iger, ki so čedalje bolj lezle v razkazovališče poklicnih atletov. Idealno podlago jim je izpodjedla z mladeniško silo šireča se krščanska miselnost. Zadnje zgodovinsko sporočilo o olimpijskih igrah imamo iz l. 393. p. K., dasi moremo iz opetovanih prepovedi bizantskih cesarjev sklepati, da so se paganski trdovratneži še dolgo po tem zbirali v Olimpiji.

Danes ne vemo natančno, kdaj so se slavnosti vršile. Po starih zapiskih sklepamo, da je trajalo obdobje med dvema igrama zdaj 50, zdaj pa le 40 mesecev. Po teh računih bi se bile svečanosti vršile koncem junija ali koncem avgusta, torej v največji vročini. Južna Grčija leži že brez tega v toplem pasu, če pa pomislimo še na tisoče stiačenih gledalcev, si lahko predočimo približno sliko življenja na olimpijskih slavnostih. Prvotno so trajale le en dan, kasneje pa vsaj pet dni. Začele in končale so se s procesijami in bogoslužjem, vmesni 3 dnevi pa so bili odmenjeni gimnastičnim tekmam in konj-

skim dirkam. Svečanosti so se začele ob svitu prvih jutranjih žarkov in so trajale do trdega mraka. Odposlanstva mest, pa tudi bogati zasebniki, so v Olimpiji razkazovali svoje razkošje ter tako večali sloves rodnega kraja. Pogostoma so tukaj sklepali mirovne in prijateljske pogodbe. Olimpija je bila nevtralnno shajališče velikih in malih ljudi iz grškega, pa tudi iz negrškega sveta — nekaka Ženeva.

Kakor vse na svetu, so Grki tudi gimnastiko smatrali za dar bogov; prav to je vzrok, da je imela njihova telovadba religiozen značaj. Dasi so bili prvotno za vzgojo telesa odločilni vojaški vidiki, so kasneje gimnastiko rabili kot odlično sredstvo mladinske vzgoje. Poleg stremjenja po čim krepkejšem, čim lepšem telesu, na katerega je bil vsak Grk ponosen, so tudi prav dobro poznali ogromen vpliv telovadbe na razvoj duševnih kvalitiet v človeku. Zategadelj je umljivo, da je smel gimnastiko gojiti le svoboden, polnopraven Grk, ne pa suženj. Nu, v času propasti se tega niso nič kaj strogo držali. Ženski Grki niso kdo ve kako čislali; zaradi tega jim tudi niso nudili take telesne vzgoje kot moškim, čeprav je zelo verjetno, da so mladenke prebile marsikako uro v gimnaziji. Vsaj za Sparto in Kreto vemo, da je ženska mladina bila deležna prav trde telesne vzgoje. K velikim olimpijskim svečanostim ženske niso smele, znano pa nam je, da so imele i one tukaj svoje tekme.

Pri prvih igrah l. 776 pr. Kr. so gimnasti tekmovali samo v teku na hitrost. Kasneje so se tej vaji pridružile še ostale panoge grške telovadbe. V 18. olimpijadi (l. 708. pr. Kr.) se je pojavil péntatlon ali peteroboj v teku na hitrost, skoku, metu diska in kopja ter borenju. Ta sestava je s telesnovzgojnega vidika še danes ena najpopolnejših. In res, grški pisci in umetniki hvallijo tekmovalce v péntatlonu za najlepše in najokretnejše gimnaste. L. 668. pr. Kr. so uvedli pankrácion, nekako zmes borenja in boksa. Imeli so še tek na vztrajnost, tek s težkim ščitom, razne vrste skokov, takozv. kore (skupne nastope, ki so bili od daleč podobni našim prostim vajam), ter dirke s konjskimi vpregami in v iahanju.

Od l. 393 p. Kr. do l. 1896. so bile olimpijske igre pozabljene. Tega leta so jih obnovili in poslej se vrše redno vsaka štiri leta. Moderne olimpijske

slavnosti so zgolj telesnovzgojne prirreditve; po obsegu daleč prekašajo antične vzornice. Pobudo za današnje olimpijske tekme je dal baron Coubertin (Kuberten). Hotel je oživiti duha starih Grkov, duha zdravja, moške čilosti ter strpnosti med narodi. In resnično, pri teh slavnostih se zbirajo zastopniki vseh narodov sveta, se med seboj spoznavajo in navezujejo prija-

teliske stike na telesnovzgojnem polju. I Jugoslovenci smo imeli priliko na posrednjih olimpijskih igrah l. 1924 pokazati svetu našo telesno kulturo ter ovreči slabo mnenje, ki je vladalo drugod o nas in naši domovini. Narod brez kulture pač ne more imeti svetovnega prvaka v telovadbi kot ga imamo mi.

Priradoslovec

Dvoje ptičjih invazij v Sloveniji

Ptica kot letéča žival ni vezana na omejen prostor kakor drugo živalstvo. Narava ji je dala peruti in jo obdarovala z letalno zmožnostjo v vsi popolnosti, da se prosto giblje po zraku ter obvladuje ozračje v vsi njegovi razsežnosti. Ptica ne pozna v svojem prostem gibanju nikak ovir.

Letanje je ptici življenska potreba. S pomočjo svojih nežnih peruti se la stavica odtegne ostri zimi našega podnebja, krivokljuna odnesejo njegove krepke kreljuti v pokrajine, kjer je obrodila smreka, ko mu je v njegovem dosedanem bivališču pošla potrebna hrana in bi moral na svojem starem bivališču poginiti glada.

Po vzrokih, po načinu, po smeri in po letnem času ptičjega premikanja iz kraja v kraj ločimo 1.) selilce od 2.) klatežev in obe vrsti od 3.) stalnih ptic, ki se zadovoljijo s tem, kar in kolikor jim nudi njihova domovina.

Zaenkrat nas zanimajo samo pod 2.) navedeni *klateži* ali *skitalci*, kakor jih opredeluje in našteva *Fr. Erjavec* v svoji klasični knjigi «Domače in tuje živali v podobah». III. del. Ptice. 1. snopič, 1870., str. 15 do 18; vendar se moramo pri tem ozirati tudi na *stalne* ptice ter ugotoviti, v čem sta si ti dve skupini podobni in v čem se zopet razlikujeta.

Klateži se združujejo v manjše ali večje družbe in se nekaj časa zadržujejo povsod, kjer najdejo dovolj hrane; ko pa jo porabijo ali če jim vreme ne ugaja, se napotijo v udobnejše kraje. Tako na vse strani prekrizajo in preiščejo pokrajino. Pravi klateži so torej žolne, liščki, čički, repniki, krivokljuni, čopasti škrijanci, brglezi, kalini, detli in dr. *Selilce* imenujemo ono skupino ptic, ki na videz zaradi mraza in pomanj-

kanja hrane zapuščajo svojo domovino in potujejo jeseni v gorkejšje kraje, odkoder se spomladi vračajo v svoja gnezdišča. Semkaj spadajo ne samo one ptice, ki pri nas gnezdiijo in se na jesen selijo v južnejše kraje, marveč tudi one, ki prihajajo k nam s severa, da bi pri nas prezimile ali se pa pomaknile še dalje proti jugu. Največ ptičjih vrst šteje pač ta skupina.

Skupno imata obe skupini to, da zapuščata svoja gnezdišča, kjer sta zagledali luč sveta. Pri tem se klateži obrnejo, kamor jim najbolj kaže, brez ozira na svetovno smer, od ondot pa zopet drugam po svetu; tudi je ti skupini vseeno, v katerem letnem času se napoti zopet po svetu. Ptice selilke pa imajo skoro predpisan letni čas in smer svojega potovanja. Po opravljeni gnezditvi in deloma tudi po prestani golitvi se odpravijo na pot in njihov prirojeni nagon jih vodi proti jugu v prezimovališča, kjer pa ne gnezdiijo, kakor so to misliji o legatu (*Merops apiaster* L.) in tudi njihovo petje utihne, kar je pa dosedaj dognano samo glede nekaterih vrst. Prebujajoča se narava jih spomladi zopet privabi nazaj v njihova stara gnezdišča.

Nekaj ptičjih vrst pa imamo, ki so obenem stalne klatilke in selilke, kakor naš ščinkavec, nekatere seničje vrste in izmed ujed kragulj (*Astur palumbarius* L.) Splošno lahko trdimo, da je žužekojedam selitev v pravem pomenu besede življenska potreba, da se izognejo nastalemu pomanjkanju hrane; zrnojedam pa pomaga večkrat iz take stiske že selitev v sosednjo okolico; vedno seveda ne najdejo potrebne hrane takoj v bližini, zato morajo prepotovati več pokrajim, včasih celo dele sveta, da najdejo kraj, ki jim nudi po-

treben živež. To velja zlasti tedaj, kadar se pokažejo v ogromnih množinah.

I.

Naš najbolj znani klatež je mali krivokljun (*Loxia curvirostra* L.) Tega v mnogem oziru čudnega klativiteza pozna vsak, ako se količkaj zanima za naše ptice. Krivokljun nima prave domovine, le toliko se lahko trdi, da se drži hladnejšega severa ter da so smrekovi in jelovi gozdovi njegovo bivališče le toliko časa, dokler imajo zanj dovolj živeža. Druga krivokljunova posebnost, po kateri se razločuje od vseh ostalih ptičjih vrst, je ta, da gnezdi ob vsakem letnem času; tudi pozimi, ko sneži ter brije mrzel veter, ako ima le dovolj hrane. Nekateri ptičeslovci trdijo, da v najhujšem mrazu seveda tudi krivokljun ne gnezdi. Listnatih gozdov se sicer ne izogiblje popolnoma, vendar pri-

omenja to delo po pravici pohvalno; neki kritik ga imenuje naravnost novi svetovni čudež, kar je pa vsekakor močno pretirano. Na str. 219, II. zv. opisuje avtor to skupino, ki z ustrojem svojega kljuna predstavlja med ščinkavci posebno prilagoditev čisto določenemu pridobivanju hrane; v svojih mnogih, po celem starem in novem severnem svetu razširjenih vrstah in sovrstah, ki prodro celo do Filipinov in do Guatemale, so si medsebojno zelo podobni in se razločujejo torej od vseh drugih zrnojedcev. Nadalje pripoveduje, da zakonca dozdej nista mogla dobiti mladih ravnokar iz gnezda vzetih krivokljunov, ki bi jih poskušala tako vzgojiti da bi ne imeli prilike, uporabljati svojih kljunov tako, kakor jih uporabljajo njihovi vrstniki; morda bi ostal potem «krivo»kljun «ravno»kljun. Če obvelja načelo, da je krivenje kljuna že v jajcu določeno,

Krivokljun

Kalin

haja le redko vanje in se tam drži navadno drevesnih vrhov.

Nadaljnja posledica te krivokljunove posebnosti je ta, da se opaža pri tej vrsti golitev celo leto. Dasiravno se golijo poedinci le enkrat na leto, traja ta proces vse leto, ker se ob različnih letnih časih izvaljeni mladiči tudi v različnih letnih časih golijo. Tako je razlagati mnogobarvnost posameznih ptic iz ene in iste družbe in zato ni potrebna nika dvaokratna letna golitev. Krivokljun gnezdi tudi med golitvijo.

Od l. 1924. izhaja knjiga «Die Vögel Mitteleuropas»; izdajata jo zakonca dr. Oskar Heinroth in soproga Magdalena roj. Wiebe. Knjiga opisuje življenje in razvoj posameznih ptičjih vrst od jajca do samostojnosti. Kritika

potem bi Heinrothov poskus ne imel nobenega pomena.

Po tem splošnem uvodu si oglejmo natančneje, kako se pojavlja krivokljun, ki nima nobene prave domovine, pri nas v Sloveniji. Naša kraljevina je sploh južna meja njegovih pojav; v Dalmaciji se pa Jurju Kolombatoviću prikaže le redkokdaj jeseni, samo l. 1865. so ga opazovali v izredno močnem številu. V Črni gori se drži po O. Reiserju planin črnega gozda. Na Hrvaškem ga je najti, pravi dr. Stjepan Gjurašin (Ptice 1899, I. zv., str. 179) posebno v jelovini v Gorskem kotaru in na Velebitu. Da je v Sloveniji številnejši, je pripisovati edino razsežnim smrekovim in jelovim gozdom. V ljubljanski oblasti ne mine

skoraj nobeno leto, da se ne bi prikazali krivokljuni vsaj v manjših jatah po 8 — 30 kljunov. Drže se seveda jelovine in smrekovih gozdov, v mešanih gozdovih jih vendar izjemoma in prav redko opazujejo, tudi, če jelka in smreka nista obrodili. Takrat se hranijo z drugačnim semenjem. Po zatrdilu naših gozdnih strokovnjakov smreka in jelka že od l. 1923, ali l. 1924, dalje nista obrodili in vendar v letu 1927, lahko govorimo o precejšnji invaziji teh naših klatilcev. Včasih se pokažejo v krajih, kjer raste posebno malo iglastega drevja in jih tedaj ni privabila dobra letina njihove glavne hrane, kakor smo ravnokar slišali o Dalmaciji. Ker se pri drugih pridelkih nikoli ne pripeti, da bi bila slaba letina sploh po celem svetu, tudi ob slabih letinah smrekovih in jelovih češarkov, to semenje sporadično dobro obrodi, kakor mi to poroča ravnokar gozdar g. Venčeslav Hanzlovsky o zapadnem delu Pokljuke za l. 1927. Take prilike seveda izrabijo krivokljuni, ki zanje izvedo instinktivno, ter se natrepaajo v dotični predel, in tam ostanejo, dokler ni obrano vse semenje.

Kakor smo prej slišali, je bilo l. 1865, v Dalmaciji izredno veliko krivokljunov. Enako ve povedati sedanja generacija tudi o zelo dobri letini l. 1889, v ljubljanski okolici; smrekove veje so se kar šibile od obilice češarkov in krivokljuni so bili pri nas od novembra do decembra 1889, leta. V tem kratkem času je ujel g. L. E. 304 ptice, med njimi samo 3 samce in 2 samici beloperutnega krivokljuna (*Loxia leucoptera bifasciata* Brehm), vsi drugi so bili mali krivokljuni (*Loxia curvirostra* L.) vseh starosti, posebno veliko mladičev obojega spola. To invazijo omenja edino Ferd. Schulz v svojem leta 1890. izišlem «Seznamu dosedaj na Kranjskem opazovanih ptic». Muzejski kustos Karel Deschmann, ki bi bil to primerno opisal, je 11. marca 1889. umrl. V poznejših letih so opazovali skoraj vsako leto posamezna krdelca, ki so se zadovoljila v letih, ko ni bilo dovolj smrekovega in jelkega semenja, z nadomestno hrano, kakor jim to v precej omejeni obliki lahko nudijo n. pr. solnčnice; izdatnejše invazije pa pozneje v ljubljanski oblasti ni bilo. Sploh zadnja leta od 1923. dalje po zatrdilu strokovnjakov smreka in jelka pri nas nista plenjali,

Ko sva pa dne 21. julija 1927. na obročevalnem izletu pri Preserju zaslišala z g. L. E. prve krivokljune v zraku, sva se naravnost začudila, ker nama ni bilo znano, da bi bila smreka ali jelka rudi le sporadično obrodili. Bilo je 16 ptic, ki so letele kakih 100 m visoko od Krima proti Vrhniki. 19. julija je letel v Mestnem logu posameznik od jugovzhoda proti severozapadu. Dne 18. oktobra sva zalotila na koncu Zg. Šiške, pri nekdanji «Kurji fabriki» 6 malih krivokljunov, ki so se gostili na solnčnicah, med njimi je bil 1 prebarvan samec, 1 mladič in 4 (zelene) samice. Dne 1. novembra sva pa ujela na Ljubljanskem barju (na Ilovici) tri odrasle samice, ki sva jih potem obročila. Slednjič sva opazovala dne 6. novembra pri Kosezah 8 krivokljunov, ki so leteli proti zapadu.

V poročilu o jesenski delitvi, navaja šumar g. Venčeslav Hanzlovsky pri Mrzlem studencu na Pokljuki (1276 m), da je bilo l. 1927. delno semensko leto in da so ostali vsi krivokljuni ondi.

Dne 21. marca 1928. sem dobil od večkrat navedenega g. šumarja poročilo, da se je od 2. — 7. marca 1928. pojavilo približno 10.000 — 15.000 krivokljunov na Pokljuki — ploskev, ki bi prišla v poštev meri nekako 1500 ha — in da jih je bila polna vsa Pokljuka. Tri četrtine jih je bilo samcev, drugo so bile samice; ptice so bile vseh barvnih plemen, ki so pri tej vrsti mogoče, od karminasto rdeče do rumenkasto zelene; držali so se le smrekovih vrhov in so glasno žuboreli, Slednjič so odleteli v severovzhodni smeri.

V ornitološkem slovstvu iščemo za stonj primere za tako številen vpad malih krivokljunov v Slovenijo. Take obsežne združitve in tako številna premikanja v daljne pokrajine so mogoča le pri pticah kot letelih bitjih.

O malem krivokljunu v mariborski oblasti govori zelo obširno vladni svetnik O. Reiser v svoji knjigi «Die Vögel von Marburg an der Drau» Graz, 1925., str. 37 — 39.

II.

Severni kalin (*Pyrrhula pyrrhula* L.)

Pri nas manj znani klatež je severni kalin. Prav za prav naši znanstveniki ne poznajo te vrste, ki se razlikuje od našega popkarja le po tršatosti in po

bledejši rdeči barvi, kakor tudi po medlejšem glasu. Naš navadni kalin (Pyrrhula germanica Brehm) meri čez peruti navadno 80 — 88 mm, severni kalin pa 90 mm ali čez. To večjo vrsto s severa pa poznajo naši ljubljanski ptičarji «po poklicu» tudi šele od začetka tega stoletja, nekako od l. 1910. dalje, nazivajo ga grikar. Povod za ta naziv so dale na vsak način nemške soznačnice Gieger, Güger, Gücker, Kicker (Naumann, III. zv., str. 257; Friederich-Ban str. 203). Prve severne kaline sva s prijateljem L. E. opazovala v mestnem logu dne 1. januarja 1914. Podoba pa je, kakor da bi nas ti severni gostje obiskavali redno vsako leto, ker so mu dali naši ptičarji posebno ime. Ko sva lani obročala z L. E., sva dne 23. novembra 1927. ugotovila prvega samca. Pretekla zima pa je bila nenavadno mila, tako da se nikakor ne more trditi, da bi prihajali le v hudih zimah k nam. Ob Kamniški Bistrici pri Srednjih Jaršah sva jih opazila celo več, in sicer samcev in samic. Dne 23. marca t. l. sva videla še krdelce 7 kalinov (5 samcev in 2 samice) na levem bregu Kamniške Bistrice. Tamošnji ptičarji trdijo, da se vračajo proti severu šele koncem marca.

Naš opazovalec pri Mrzlem studencu na Pokljuki je poročal, da se je mudilo ondi silno veliko teh severnih gostov od 21. — 24. februarja. Očividno so jih cenili na 15.000 — 20.000. V pretežni večini so bili samci; vršički smrek, kamor so sedali, so kar odsevali od prekrasne rdečine. Hranili so se s smrekovim semenjem.

Kdo bi mogel uganiti, v katerih posameznih pokrajinah se je izlegla ta številna množica enakovrstnih ptic, ki jih je privedla stiska v naše južne kraje, kajti severni kalin gnezdi v Skandinaviji, v deželah okoli Vzhodnega morja do Vzhodne Prusije, po Rusiji, v zapadni Sibiriji do juga Bajkalskega morja in Daurije. Jeseni gre na potovanje daleč proti jugu in zahodu; prikaže se po vsej Nemčiji do zapadne Evrope, posamezne opazujejo tudi na vzhodnem Angleškem, še redkeje ga vidijo v Italiji, na Grškem in v Mali Aziji. Sicer pa poteka njegovo življenje precej enostavno brez onih posebnosti, o katerih smo slišali pri malem krivokljunu. Morda se je prikazal v naših širinah šele zadnja desetletja, ker bi ga bili ptičarji gotovo že preje opazili.

Ivan Lavrenčič*

Tudi dojenček naj telovadi!

V mnogih deželah, zlasti v Nemčiji, se je razširila že v široke ljudske plasti telovadba dojenčka, ki ima namen, obvarovati naš zarod pred pohabljenostjo (raciitis), jetiko itd. Posebno vnet propagator se telovadbe je Detleff Neumann-Neurode, od katerega sem sam prevzel več vaj. O tem zanimivem in koristnem pojavu podajam čitateljem «Življenja in sveta» nekaj osnovnih pravil.

Kdaj in kje naj telovadimo?

Predvsem moramo imeti dovolj veliko mizo, na kateri je lahko odeja, da tako obvarujemo otroka pred udarci.

Če je otrok normalno razvit, lahko začnemo telovaditi z njim že v tret-

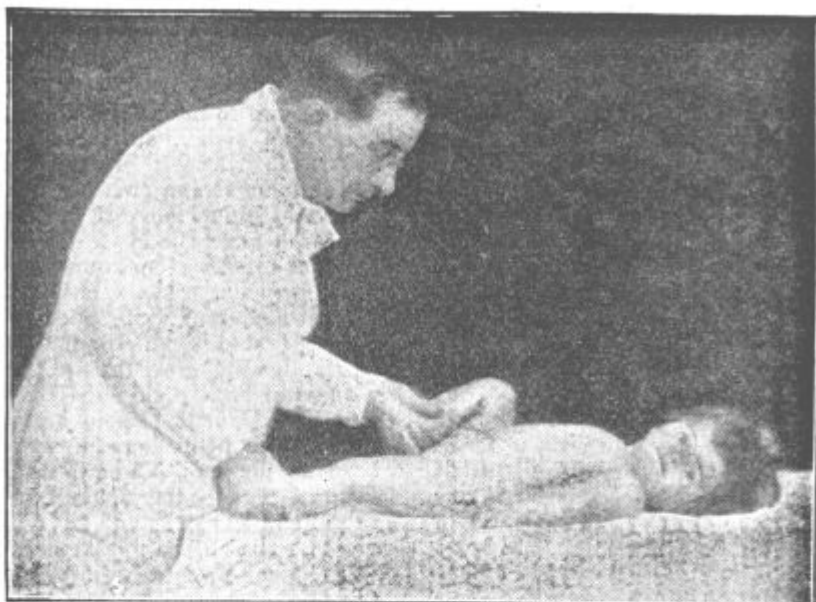
jem mesecu in sicer samo vaje nog in rok. Šele ko je star 5 — 6 mesecev, lahko delamo z njim vse ostale vaje.

Otrok bodi pri telovadbi nag, v čistem zraku, poleti pri odprtem oknu ali celo na prostem. Po končanih vajah je treba paziti, da ni prepriha, ker je otrok razgret in bi se utegnil prehladiti. Najprimerneje je, da telovadimo z njim *pred jedjo in pred kopeljo*. Če pa ima otrok mrzlico, ali če se drugače počuti slabo, ne sme telovaditi toliko časa, dokler ne ozdravi.

Dojenčka moramo polagoma privaditi na telovadbo. Zato smemo vsako vajo vaditi kvečjemu po desetkrat. Kmalu opazimo, da ima otrok nekatere vaje zelo rad, drugih pa ne mara, kar pokaže z nevoljo ali celo z jokom. Najbolje je, da tako vajo takoj prekinemo in začnemo z ono, ki mu ugaja. Sploh je dobro, če začnemo in končamo z vajo, ki je otroku najljubša, za-

* Pisec tega članka, telovadni učitelj na meščanski šoli v Mariboru, se je specializiral v inozemstvu za zdravstveno telovadbo, ki ima namen, da prepreči ali odstrani nekatere telesne hibe pri otrocih. Ured.

SLIKA I.

SLIKA II.

radi tega, da ima otrok dober vtis in da se tako hitro ne naveliča. Vsekdar pa bodi vaditeljeva skrb, da iztelovali enakomerno celo dojenčkovo telo.

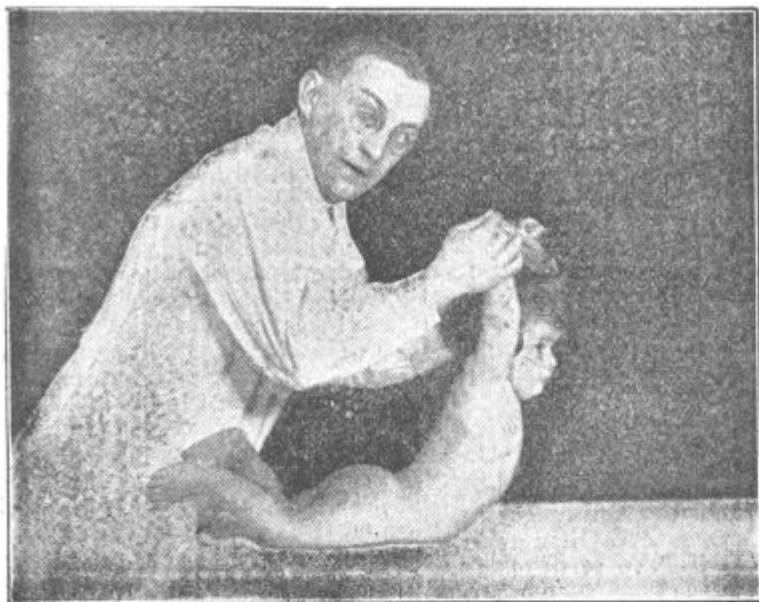
Posamezne vaje

Ker sem spoznal velik pomen telovadbe dojenčka in jo preizkusil z uspehom na lastnem otroku, naj podam nekoliko praktičnih vaj.

Vaje nog (slika I.)

1. Primi otrokove noge tako, da je mezinec tvoje roke pod njegovimi nogami. Zdaj krči ter stezaj desno in potem levo nogo, kar gre izpočetka počasi, potem pa hitro. (Vaja za hojo in tek.) Ko si tako večkrat vadil, začneš z vajo, nato pa pusti, da otrok sam brca.

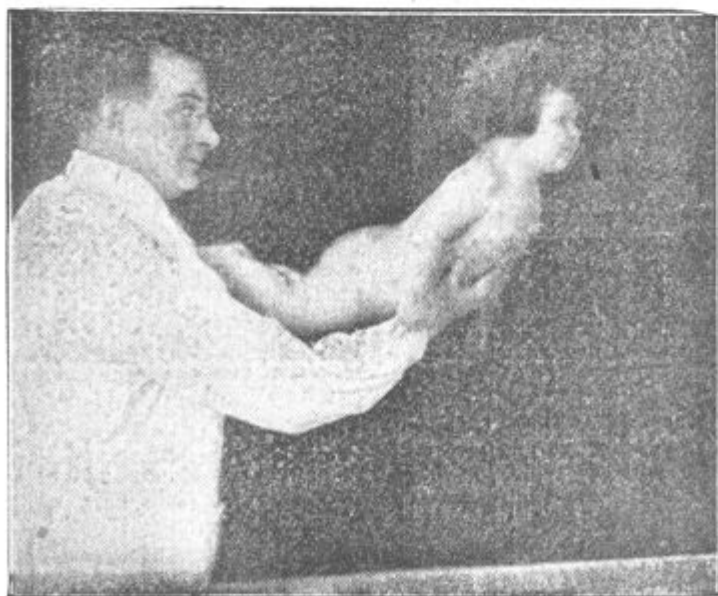
2. Kroženje z nogama: Držanje isto kot prej. I. Raznožno kroženje. Nogi krožita, spodaj na ven in se snideta nad trebuškom ter se vrneta stegnjeni v prvotno lego. II. Isto narobe in sicer tako, da se dvigneta nogi do trebuščka in od tam krožita na ven v prvotno lego. III. Sonožno kroženje, kjer se z obema nogama napravi krog v desno in potem v levo smer. — Pri tem je treba paziti, da se vaja ne dela sunkomal

SLIKA III.

3. Krči obe nogi hkrati, najprej počasi, potem pa hitro. Pri vsakem krčenju pritisni z nogama nalahko na trebuh, kar je obenem tudi lahka in koristna masaža.

4. Plavanje na hrbtu. To vajo imajo otroci zelo radi. Otrok leži na hrbtu; sedaj mu noge skrčiš in potisneš peto k telesu; sam od sebe bo noge stegnili in se porinil naprej.

SLIKA IV.

5. Isto vajo izvajaš tudi če leži otrok na trebuhu.

6. Primi otroka za zadnjico in mu meči noge v desno in levo stran.

Vaje spodnjega dela noge:

1. Da obvaruješ otroka pred plosko nogo (Plattfuss), delaj to-le vajo: Primi ga za meča z levo roko, z desno roko ga potipaj za blazinice pod prsti; otrok bo takoj skušal prijeti tvoje prste. S tem si krepi nožne mišice. 2. Z levo roko drži nalahno za meča, desni palec pa položi pod vse prste na nogi in obračaj mu celo stopalo v desno in levo ter gor in dol. 3. Prekrižavaj noge tako, da je zdaj desna, zdaj leva noga zgoraj.

Vaje z rokami

1. Otroku daj palca, da se ju oprime. Ko se ju trdno drži, mu dvigaj ročici do ušes in nazaj. Z ostalimi prsti ne smeš nič držati! Tako se otrok priuči trdnega držanja. Tudi ta gib izvajaj najprej počasi in nato hitro.

2. Prekrižaj mu roki na prsih tako, da je zdaj desna, zdaj leva roka zgoraj.

3. Z združenjem obeh gibov dobiš kroženje. Te vaje krepijo ramenski sklep in prsni koš ter so obenem dihalne vaje.

4. Daj ležečemu otroku palca in boš opazil, da se bo skušal vsteti; v začetku mu malo pomagaj, pozneje pa bo napravil otrok vajo brez tvoje pomoči, ti ga samo drži.

5. Z odpiranjem in zapiranjem prstkov ter s kroženjem roke v zapestju, mu krepiš vse mišice spodnje roke.

Vaje s trupom

Trebušne in prsne mišice.

1. Primi otroka z levo roko za glenje obeh nog, z desno pa pod hrbet tako, da je središček na hrbtenici, potem ga dvigni, da sloni čisto nalahko z glavo na tleh. (Slika II.)

2. Iz tega položaja bo skušal otrok dvigniti glavo, pri čemer mu v začetku pomagaj s tem, da potisne desno roko kolikor mogoče h glavi in nogi malo poveseš. Pozneje pa pomakneš roko vedno bliže križu, s čimer vajo otežkočiš. Pri tem pazi, da otrok ne zdrkne iz rok!

Mišice tilnika in hrbta.

1. (Slika III.) Otroku naj prime tvoja kazalca, a ti ga dvigaj tako, kot kaže slika. Ko opaziš glavno trikotno mišico

hrbta, veš da vajo pravilno izvajaš; to se opazi šele po daljši vaji.

2. Otroka primi z desno roko spredaj za prsni koš, z levo roko drži za oba členka na nogah, potem ga dvigni v zrak. Otroku bo sam dvignil glavo in s tem ostali del telesa.

3. (Slika IV.) Na hrbtu ležečega otroka primi tako, da sta palca na sprednjem delu prsnega koša, ostali prsti pa zadaj, kolikor mogoče blizu hrbtenice, nato ga dvigni tako, da gleda k tlom. Otroku bo glavo dvignil in ob enem brcal z nogama tako, da bo prišel v vodoravno lego ali morda še višje.

4. Otroka primi kot je na sliki IV. Nogi mu položi na tla tako, da ima glavo in nogi na tleh, hrbet pa uleknjen. Pri tej vaji se upiraj z komolcem desne roke ob mizo.

5. Otroku naj sedi, a ti mu drži roki narazen, obračaj (sukaj) trup v desno in levo stran. Ako se pri tem tudi nogi malo sučeta, ni nič hudega.

Veza za noge. Slika V. — Mnogo ljudi je, ki mislijo, da je ta vaja nevarna ali škodljiva. Narobe: prav ta je velikega pomena za krepitev hrbtenice in za vajo v ravnotežju. Otroka primi za meča tako, da je nožni sklep prost, in ga dvigni. Otroku se bo skušal dvigati naprej in nazaj ter se ozirati na desno in levo. Lahko ga tudi malo pozibljesh na desno in levo stran ter naprej in nazaj. Seveda v začetku zaustuje, da je otrok v tem položaju nekaj sekund in šele ko se temu privadi ga smeš pustiti v tem položaju delj časa.

TEK SKOZI AMERIKO

Dne 6. t. m. se je končal velikanski maratonski tek skozi vso Ameriko. Ta prvič prirejena tekma se je pričela pred dvema mesecema v Los Angelesu, cilj pa jer bil v Newyorku. Tekači so morali preteči 4800 km daljave. Tekme se je udeležilo 275 najboljših sportnikov iz vseh delov sveta. Slične udeležbe prvorazrednih moči ni dosegla nobena dosedanja Olimpijada! Najmlajši izmed tekmovalcev je bil samo 16 let star, najstarejši, upokojeni britski vojak Charly Hard, je že nad 60 letnik. Teka so se udeležili tudi številni indijanski rodovi, ki so poslali najbolj urne mladeniče. Teklo se je povprečno 25 kilometrov dnevno, a tudi več. Dva meseca takega teka zahtevata pač velike moči in spretnosti!

A. Kristan

Še o Ameriki

II. kongres poljedelskih strokovnjakov v Washingtonu — Po- učne ekskurzije

Skrivnost vsestranskega in globokega napredka v Zedinjenih državah ameriških je v raziskavanju. Pred nekaj desetletji so Američani posnemali v marsičem staro Evropo, ki je imela pri njih v vsakem pogledu velik renomé. Praktični Američan pa je kmalu videl, da je evropski mojster marsikatero stvar zanemaril in po Ameriki so jeli mladi in bistri duhovi oživotvarjati mnogo tega, kar so Evropanci iznašli in preiskali, ne pa tudi uporabili.

Danes ni države, ki bi imela toliko naprav, katere se bavijo z raziskavanji, z iznajdbami, s proučevanjem raznih starih in novih dognanj, kot jih imajo Zedinjene države ameriške.

Lani se je v mesecu juniju vršil v Washingtonu «I. mednarodni kongres za obdelovanje zemlje», ki so se ga udeležili delegatje skoro vseh držav sveta, *izvemši seve Jugoslavijo*, ki je, kakor vsi trdimo, najbolj agrarna dežela. Poleg Amerike, južne in severne, so bili zastopani zlasti Rusi (Mirtov, Šorigin, Polnjov, Jarilov, Preslov, Saharov, Kravkov, Jurin, Tulajkov, Solovovski, Šmuk, Gemerling, Turin, Uspenski itd.); Madžari (Teleki, Kreibig, Sigmund); Rumuni, Poljaki, Čehi (V. Novak, Šmolik) in seve Nemci, ki so poslali svoje najboljše mlade talente. Bila je zastopana Danska, Indija, Palestina, Švica, Nigerija, Egipt, Švedska, Španija, Nova Zelandija in seveda tudi Italija...

Referati na tem zborovanju, ekskurzije ob priliki tega kongresa in pa veliko okrožno potovanje po Zedinjenih državah v Kanadi, ki ga je za delegate kongresa priredila kongresna uprava pod vodstvom prof. Lipmana, dr. Calla, dr. Schreinerja in dr. F. C. Marbuta, so pokazali strmečim neameriškim delegatom: kaj je danes Amerika zlasti glede na raziskavanja in uspehe v poljedelstvu.

Ameriški poljedelski učenjaki so se pri predavanjih dobro postavili. *Jacob Lipman iz New Brunswicka* (New Jersey), predsednik mednarodne družbe za preiskavo zemlje, je predaval o temi «Tlo in človek». Zanimivo je bilo

njegovo dokazovanje, kako se je s pomočjo vede podelila «*humidnemu tlu — nesmrtnost*». Dočim so bili včasih prepričani, da morejo biti *dobre* kulture le v *aridnih* krajih, je moderna znanost dala produkciji neizmerno področje. «Sirovine za svojo organsko kemično tovarno dobiva poljedelec v zraku in tlu». Njegova razlaganja o najožjem sožitju fizikalnega in duhovnega razvoja človeka in zemlje, na kateri je rojen, so bila sprejeta z vso pozornostjo in njegova formula, da se zrcali v kakovosti in količini človeške rase količina in kakovost hrane, ki jo zemlja nudi, — je našla obče pritrjevanje.

Že v Newyorku so došlim delegatom pokazali mnoge nepričakovane zanimivosti, *tako način preskrbe Newyorka s perutnino*. V tem ogromnem mestu se židje in Italijani najbolj hranijo s perutnino. Na teden se porabi v Newyorku 240 vagonov perutnine po 4500 kokoši. Zelo zanimiv je v Newyorku Boyce Thompson Institut for Plant Research, v katerem se preiskuje 224 raznovrstnih kemičnih snovi v 3000 posodah, glede učinka na rastlinsko rast. Tu se preiskuje vpliv svetlobe, temperature, vlage itd. od kalenja do žetve. Ogled Rutgers University, ki jo je l. 1766. ustanovil William Franklin, kateri je sedaj pridružena še poljedelska visoka šola države New Jersey, je nudil delegatom mnogo užitka.

Veliko okrožno potovanje pa jih je vodilo na jug do Atlante, potem skozi Alabama, Mississippi, Arkansas preko Kansas, Colorado na Salt Lake City, potem v Kalifornijo, odtod preko Vancouver v Kanado, odtam kozi Minnesoto v Chicago, Cincinatti in nazaj v Washington. Na razpolago so imeli lepe Pulmannove vozove, v katerih so štiri tedne prenočevali. To potovanje je bilo nad vse zanimivo. Posetili so nebroj vsučilišč, tovarn, poskuševališč, potem kmetij (farm) in industrijskih podjetij itd.

V evropskih revijah, ki se pečajo s poljedelskimi raziskavanji, se vrste sedaj članki in študije o novi Ameriki,

ki je delegate presenetila. Opozarjam tu na «Vestnik československe Akademije zemeljske in na nemške revije (n. pr. Die Ernährung der Pflanze itd.), ki so mi rabile kot vir.

III.

Čehoslovaki in Amerika

Zlasti Čehi se zelo zanimajo za ameriški napredek. Vsako leto gre nekoliko mož v to deželo neverjetnih možnosti, nekateri kot državni uradniki (pri konzulatih itd.), drugi kot študentski države in tudi že omenjene Health Board Rockefellerjeve institucije. V znanstvenih revijah objavljajo svoja opazovanja.

Prof. dr. Vaclav Novak je na predzadnji seji «Čehoslovenske Akademije zemeljske» govoril o U. S. A. takole:

«Zedinjene države ameriške so s svojimi organizacijskimi sposobnostmi že pred vojno opozorile nase, v vojni pa so presenetile s svojo organizacijo in tehnično dovršenostjo. Povojna doba vidi Ameriko v največjem gospodarskem in tehničnem razmahu in v velikem znanstvenem razvoju. Zedinjene države ameriške so postale Evropi tekmeček ne samo v gospodarskem, am-

pak tudi v znanstvenem oziru. Evropa je na Zedinjene države ameriške gledala nekam rezervirano. Vse pa pričuje, da so se Zedinjene države ameriške razvijale dokaj drugače od Evrope. Pred seboj imamo narod z mlado kulturo, ki pa je koj v prvem razvoju oborožen z mogočnimi civilizacijskimi sredstvi. Posetniku Amerike se pokažejo kmalu nekatere prednosti njenega razvoja v primeru z Evropo. Ameriški narod doslej ni obremenjen z balastom tradicij in predsodkov in z zapleteno organizacijo javne službe. Medtem ko je v Evropi vse speto in zvezano s podrobnimi predpisi, uravnano po starih navadah in šegah, velja v Zedinjenih državah ameriških v vsakem oziru veliko večja svoboda za podjetne ljudi.

Ni dvoma, da pomeni za marsikakega Evropeca ameriško početje v mnogih ozirih *improvizacijo*, ali *improvizacijo*, ki je plod zdrave energije ljudi, potomcev čvrstih, energičnih prednikov. Mnogokrat se nam zdi, da je v izberih sredstev precejšnja primitivnost, ki je pa izravnana seve z nenavadno voljnostjo in zanimanjem za delo. Če povdarimo te *improvizacijske* momente, moramo še bolj povdariti njih posebnost, svojevrstnost in žilavost, ki so

Klanek: TUDI DOJENČEK NAJ TELOVADI (Slika V.J)

se v nje vselili zaradi njih svobodnega gibanja in življenja brez predsodkov. S temi lastnostmi je označeno vse javno življenje, trgovina, industrija in poljedelstvo.»

Na isti seji so referirali dr. Lad. Smolik, dr. Emil Pribyl, dr. S. Soudek, ing. Fr. Hruška in dr. V. Ulehla o raznih raziskovalnih organizacijah, ki so jih studirali v Ameriki. Po njih referatih je bila obširna in interesantna debata.

In pri nas? — Amerika je daleč od Balkana...

IV. Kontrola živil

Prav podučen je pogled na kontrolo presnih živil, sadja, zelenjave, mesa itd. in konserv vseh vrst. V Washingtonu podučujejo na slavnoznanem kemičnem in bakteriološkem laboratoriju National Canners Association predelovanje sadja in zelenjave, studirajo konzerviranje sadja in zelenjave, sterilizacijo, sušenje. Uspehi American Meat Packers Asociacije v Chicagu z aplikacijo znanstvenih poizkusov in dognanj glede na predelovanje mesa in mesnih izdelkov so naravnost ogromni; njeni kemičarji so stalna kontrola pri zmrževanju, pri vlaganju, pri prekajevanju in pri nakladanju. Pazno zasledujejo vsak proces.

Skoro vsaka država ima kaj posebnega, svojega. Država Minnesota n. pr. ima v Mineapolisu svoj državni preizkusni mlin (State Testing Mill), v katerem poskusi vsak vagon žita ali moka, ki pride v državo. Država Wisconsin pazi prav posebno na produkcijo sira, mleka, sirovega masla itd., Kalifornija pazi na sadje.

Združene države ameriške so točno opredelile delokrog posebnim uradom za kontrolo in povzdigo zelenjave, sadjarstva in rastlinstva sploh. Glavni urad (Bureau of Chenustry) je v Washingtonu, ima tri odločke: Newyork, Chicago in San Francisco.

Če človek studira, kaj se vse dela v teh uradih — in naj ne vidi v ameriškem uradniku «birokrata», ampak človeka, ki ima neke smotre pred seboj — potem razume, da gredo Zedinjene države ameriške z velikimi koraki naprej.

Svoje dni sem mislil, da se Amerika peča izključno s problemi trgovine, industrije, glavno s tkzv. industrijsko produkcijo, preveril pa sem se, da je kmetijski produkciji posvečeno toliko

pažnje, da se pri nas ljudem še ne sanja ne. In s kako vljudnostjo gredo ljudem na roko!

Ko sem pregledoval ameriško literaturo, ki se peča n. pr. z znanstvenimi rezultati preiskuševališč ministrstva poljedelstva in so mi pokazali U. S. Department of Agriculture «Departments Bulletin» — nad 100.000 strani teksta... «Farmers Bulletins» — nad 40.000 strani teksta — potem sem marsikaj razumel.

Federalno ministrstvo poljedelstva izdaja svoj časopis, «Journal of Agriculture Research» itd.

Vse, kar sem videl v Ameriki, kar sedaj prelevam in prebiram, me utrujuje, da je ta novi svet na delu in da mu zaradi intenzivnega dela gre dominantno stališče, ki si ga je prisvojil — mislili smo, da po krivici. Seveda brez ogromnega njegovega bogastva bi tega ne mogel...

G. Anton Kristan je izdal svoje ameriške vtise tudi v posebni knjigi «V Ameriko in po Ameriki», ki se dobi v knjigarnah po 12 Din komad.

Anatole France

Gospod Tomaž

Poznal sem strogega sodnika. Bilo mu je ime Thomas de Maulan. Bil je potomec nizkega plemstva na kmetih. Odločil se je bil za državno službo v času sedemletne diktature maršala Mac Mahona v nadi, da bo nekega dne razsojal »v imenu kralja«. Držal se je načel, o katerih je opravičeno mogel smatrati, da so neomajna, ker jih ni nikoli skušal omajati. Čim namreč omajaš načelo, najdeš vselej še nekaj pod njim in opaziš, da to ni bilo načelo. Thomas de Maulan je svoja verska in družabna načela umel skrbno zavarovati pred lastno radovednostjo.

Bil je sodnik pri prvostopnem sodišču v mestecu X . . . , kjer sem takrat bival. Njegova vnanost je vzbujala spoštovanje in celo neko prikupljivost. Imel je dolgo suho telo, koža mu je bila prilepljena na kosteh in v obraz je bil rjav. V svoji dovršeni preprostosti se je videl prav veličasten. Dovolil je, da so ga zvali »gospod Tomaž«, ne ker bi bil morda preziral svoje plemiško pokolenje, temveč zato, ker se je smatral pravevnim, da bi lahko nastopal primerno svojemu rodu. Dovolj sem občevali z njim in sem spoznal, da njegov vnanji videz ni varal in da je imel hkrati z omejenim razumevanjem in šibkim temperamentom tudi vzvišeno dušo. Odkril sem v njem velike npravne vrline. Toda, ker sem imel priložnost ga opazovati, kako je izpolnjeval svoje posle kot preiskovalni sodnik in kako je sodil, sem spoznal, da ga je ravno njegova poštenost sama in predstava, ki si jo je ustvaril o svoji nalogi, delala nečloveškega in mu je včasih odvzela vso bistrovidnost. Ker je bil skrajno pobožen, je v njegovem duhu, — ne da se bi bil zavedal tega —, misel greha in pokore prevladala misel zločina in kazni, in očitno je bilo, da je krivce kažnjeval s prijetno mislijo, da jih očišča. Človeško pravosodje je smatral za oslABLJENO, a še vedno lepo sličko božjega pravosodja. V mladosti so ga naučili, da je trpljenje koristno, da je zaslužno samo po sebi, krepostno, in da je potrebno za spravo z Bogom. To je trdno veroval in prepričan je bil, da je vsak, ki je kaj zagrešil, zaslužil trpljenje. Rad je kažnjeval. To je bil učinek

njegove dobrote. Navajen, da se je zahvaljeval Bogu, ki mu je pošiljal zobobole in ščipanje v jetrih kot kazen za izvirni greh in v večno zveličanje, je odmerjal klatežem in potepuhom ječo, zaporne kazni in globe, kot dobroto in pomoč. Modroslovje zakonov je izvajal iz svojega katekizma in je bil neusmiljen iz poštenosti in duhovne preprostosti. Ni mogoče reči, da bi bil krut. Toda, kakor ni bil podložen svojim čutom, prav tako tudi ni bil nič rahločuten. O človeškem trpljenju si ni ustvaril stvarne in dejanske predstave. Izoblikoval si je o njem samo čisto npravstveno in dogmatsko predstavo. Do sestave celičnih zaporov je gojil posebno, nekam mistično ljubezen. Nekega dne mi je z neko radostjo v srcu in v očeh razkazoval lepo jetnišnico, ki so jo v njegovem okrožju pravkar zgradili: nekaka bela reč, snažna, nema, strašna; celice v krogu in v sredi stražnik v nekakem svetilniku. To se vam je videl kakor laboratorij, ki so ga postavili norci, da bi izdelovali norce. In so zares zlonosni norci, ti izumitelji »celičnega sistema«, ki zločinca z namenom, da bi ga npravno dvignili, izročajo ravnanju, ki ga dela glupega ali besnega.

Gospod Tomaž je o tem sodil drugače. Z zadoščenjem si je molče ogledoval te prazne celice. Imel je svete, čisto posebne pojme; mislil je, da jetnik ni nikoli sam, ker je Bog pri njem. In njegov pokojni in zadovoljni pogled je govoril: »Tu notri sem jih posadil petero ali šestero, čisto same pred obličje njihovega Stvarnika in Vrhovnega sodnika. Ni je na vsem svetu usode, ki bi bila bolj zavidanja vredna od njihove.«

Temu uradniku je bilo naloženo, da preišče več slučajev in med drugimi tudi zadevo nekega učitelja. Laški in redovniški pouk sta bila takrat v hudem boju. Kakor so republikanci javno ovažali nevednost in surovost »bratov«, tako je katoliški kmečki glasnik obtožil posvetnega učitelja, da je posadil nekega otroka na razbeljeno peč. Tej obtožbi so mnogi selski plemenitaši prav radi verjeli. Pripovedovali so dogodek z nesramnimi podrobnostmi, in javna ogorčenost je vzbudila pozornost pravosodja. Gospod Tomaž,

ki je bil častivreden mož, ne bi bil nikdar ubogal svojih strasti, če bi bil sploh vedel, kaj so to strasti. Toda smatral jih je za dolžnosti, ker so bile verskega značaja. Mislił je, da je njegova dolžnost, da preišče pritožbe, ki so jih širili zoper brezbožno šolo, in ni niti opazil svoje skrajno nagle pripravljenosti, to storiti. Reči moram, da je preiskaval zadevo z najtočnejšo skrbnostjo in z neskončnim trudom. Preiskaval jo je po metodah, ki so običajne v pravosodju, in je v tem dosegel čudovite uspehe. Tridesetero šolarjev, izpraševanih na poseben način, mu je odgovarjalo sprva slabo, nato bolje in nazadnje prav dobro. Po enomesečnem izpraševanju so tako dobro odgovarjali, da so dajali vsi isti odgovor. Vseh trideset izpovedi se je zlagalo, bile so istovetne, doslovno enake, in ti otroci, ki so prvi dan rekli, da niso ničesar videli, so sedaj z razločnim glasom, uporabljaje vsi točno iste besede, izjavljali, da je bil njihov mali tovariš posajen z golo zadnjico na žarečo peč. Gospod sodnik Tomaž si je čestital k tako lepemu uspehu, ko je učitelj neovrgljivo dokazal, da peč sploh nikdar v šoli bilo ni. Gospod Tomaž je tedaj malce posumil, da so otroci malce lagali. A zapazil pa ni, da jim je on sam, ne da bi bil to nameraval, narekoval in jih na izust naučil, kako naj pričajo.

Zadeva se je končala tako, da so ustavili postopanje. Učitelja so poslali domov, potem ko ga je sodnik strogo posvaril in mu svetoval, naj v bodoče brzda svoje divjaške nagone. Mali otroci iz meniške šole so mu priredili mačjo godbo pred zapuščenim šolskim poslopjem. Kadar je šel iz hiše, so vpili za njim: »Ohé! Grille - Cul!«* in so ga obmetavali s kamenjem. Gospod nadzornik osnovnih šol, poučen, kako stoji stvari, je poslal poročilo, v katerem je ugotovil, da učitelj ne uživa potrebnega ugleda pri gojencih in je do kazal, da je njegova takojšnja premostitev nujno potrebna. Poslali so ga v neko vas, kjer govore nekakšno narečje, ki ga ni razumel. Tam ga imenujejo »Grille - Cul«. To je edini francoski izraz, ki ga znajo.

Ob prilikah, ko sem obiskoval gospoda Tomaža, sem spoznal, kako je mogoče, da so vsa pričevanja, ki jih zbere preiskovalni sodnik, sestavljena

v istem slogu. Sprejel me je v svoji uradni sobi, dočim je v prisotnosti svojega pisarja izpraševal pričo. Hotel sem se umakniti, toda prosil me je, naj ostanem, češ da moja navzočnost nikakor ne škoduje vestnemu izvrševanju pravosodja.

Vsedel sem se v kot in slišal vprašanja in odgovore:

»Duval, vi ste videli obdolženca ob šestih zvečer?«

»To se pravi, gospod sodnik, moja žena je bila pri oknu. Tedaj mi reče: »Poglej ga, Soquardot gre mimo!«

»Njegova navzočnost pod vašim oknom se ji je gotovo zdela tako posebna, da jo je morala opaziti, ker se je potrudila, da vas je na to izrecno opozorila. In obdolženčevo obnašanje se vam je zdelo sumljivo?«

»To bi vam rad povedal, gospod sodnik. Žena mi je rekla: »Poglej ga, Soquardot gre mimo!« Nato sem še jaz pogledal in dejal: »Zares! Soquardot je.«

»To je tisto! Pisar, pišite: »Ob šestih popoldne sta zakonska Duval zapazila obdolženca, ki se je potikal okrog hiše in se pri tem sumljivo obnašal.«

Gospod Tomaž je stavil še nekaj vprašanj priči, ki je bila dminar po poklicu; prejel je odgovore in jih je prevedene v sodnijsko latovščino, narekoval pisarju. Nato je svedok poslušal, ko so mu prečitali njegovo izpoved, podpisal, pozdravil in odšel.

»Zakaj,« sem vprašal tedaj, »ne zapisujete izpovedi takšnih, kakršne slišite, namesto da jih prevajate v neko govorico, ki je svedok ne razume.«

Gospod Tomaž me je presenečen pogledal in mi mirno odgovoril:

»Ne vem, kaj hočete reči. Izpovedi pustim zapisovati tako točno, kolikor je to mogoče. Vsi sodniki uradni delajo tako. In v letopisih pravosodnega uradništva se ne navaja niti en sam primer, da bi bil sodnik potvoril ali okrunil kako izpoved. Če v soglasju s stalnim običajem tovarišev spreminjam izraze same, ki jih priče uporabljajo, delam to zbog tega, ker se priče, kakor ta Duval, ki ste ga pravkar čuli, slabo izražajo in ne bi bilo združljivo z dostojanstvom pravosodja, da bi zapisovali epravične, nizkotne in včasih neotesane izraze, ko ni potrebe za tako ravnanje. Toda mislim, da si vi, dragi gospod, ne predstavljate točno, pod kakšnimi pogoji se vrši sodna preiskava. Ne smete izgubiti izpred oči pred-

* Pečena zadnjica!

meta samega, ki ga ima uradnik pred očmi, ko zapisuje in ureja pričevanja. On ni dolžan samo, da zadevo same-mu, sebi pojasni: treba jo je pojasniti tudi sodnemu zboru. Važno je torej, da posebej osvetli obtežilne točke, ki so mnogokrat prikrite v dvoumnem ali razblinjenem pri-ovedovanju kakega svedoka, kakor tudi v dotičnih obdol-ženčevih odgovorih. Če bi bila zapisana brez reda in metode, bi pričevanja, ki vsebujejo najzanesljivejše dokaze, slabotno izgledala in večina krivcev bi utekla kazni.»

»Toda to postopanje, ki obstoja v tem, da se kolebajoča svedokova mi-sel natančno določi, ali ni to postopa-nje nevarno?« sem vprašal.

»Bilo bi, če ne bi uradniki bili vestni. Toda nisem poznal niti enega samega pravosodnega uslužbenca, ki se ne bi bil zavedal vzvišenih dolžnosti. In ven-dar sem že sodil v družbi protestantov, Rousseaujanskih deistov in židov. Bil so pravosodni uradniki.«

»Vsaj to hibo ima vaš način postopa-nja, gospod Tomaž, da svedok, kadar mu berete njegovo izpoved, le - té sploh ne more razumeti, ker ste vanjo vpleli izraze, ki jih ni vajen in ki mu njihov zmisel ni jasen. Kaj neki pomeni temu dninarju vaš izraz »sum-ljivo obnašanje«?

Živahno mi je odgovoril:

»Mislil sem na to in zoper to nevar-nost sem se najskrbneje zavaroval. Po-

vem vam en sam tak primer. Ni dolgo temu, kar se mi je dozdevalo, da je bil svedok, ki je precéj omejenega raz-uma, a mi ni znano, kako je z njego-vo npravstvenostjo, nepazljiv, ko mu je pisar bral njegovo lastno izpoved. Vlel sem mu jo vdručič prebrati, poprej sem ga pozval, naj pazljivo posluša. Tedaj sem se poslužil zvijače, da ga privedem do tega, da bo znal pravil-nejše ceniti svojo dolžnost in odgovor-nost. Narekoval sem pisarju še en sklepni stavek, ki je ovrigel vse prejš-nje. In pozval sem svedoka, naj podpi-še. V trenutku, ko je zastavil pero na papir, sem mu zadržal roko: »Nesreč-než!« sem vzkliknil, »podpisati name-ravate izjavo, ki nasprotuje oni, ki ste jo ravnokar podali, tako zagrešite zlo-činsko dejanje.«

»Nu, dobro, kaj vam je rekel?«

»Odgovoril mi je prav bedno: »Go-spod sodnik, vi ste bolj učeni nego jaz in morate bolje od mene vedeti, kaj bi bilo treba zapisati.« Sami vidite«, je dostavil gospod Tomaž, »da se sodnik, ki je vesten v izpolnjevanju svoje službe, varuje vsakega povoda za zmo-to. Le verjemite mi, dragi gospod: ju-stične zmote so bajke.«

*****

NASLOVNA SLIKA

predočuje karakteristično nizozemsko pokrajino z mlinom na veter in greda mi tulipanov.

Današnja umetniška priloga

Današnji številki prilagamo reprodukcijo fotografije g. prof. Janka Rav-nika: Umivanje oken v Bohinju. Slika prikazuje prizor ob vaškem koritu, kjer umivajo žene po nekaterih bohinjskih vaseh vsa okna na isti dan. Foto-grafija je izredno dober in umetniško dovršen posnetek iz življenja naših vaščanov v Bohinju.

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 60 Din, polletno 30 Din, četrletno 15 Din, mesečno 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Prešernova ul. 54.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrletno 6 lir, polletno 12 lir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke, ČESKOSLOVASKA mesečno 4 krone. AVSTRIJA mesečno 63 grošev. AMERIKA in ostalo ino-zemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za «Narodno tiskarno d. d.» kot tiskarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

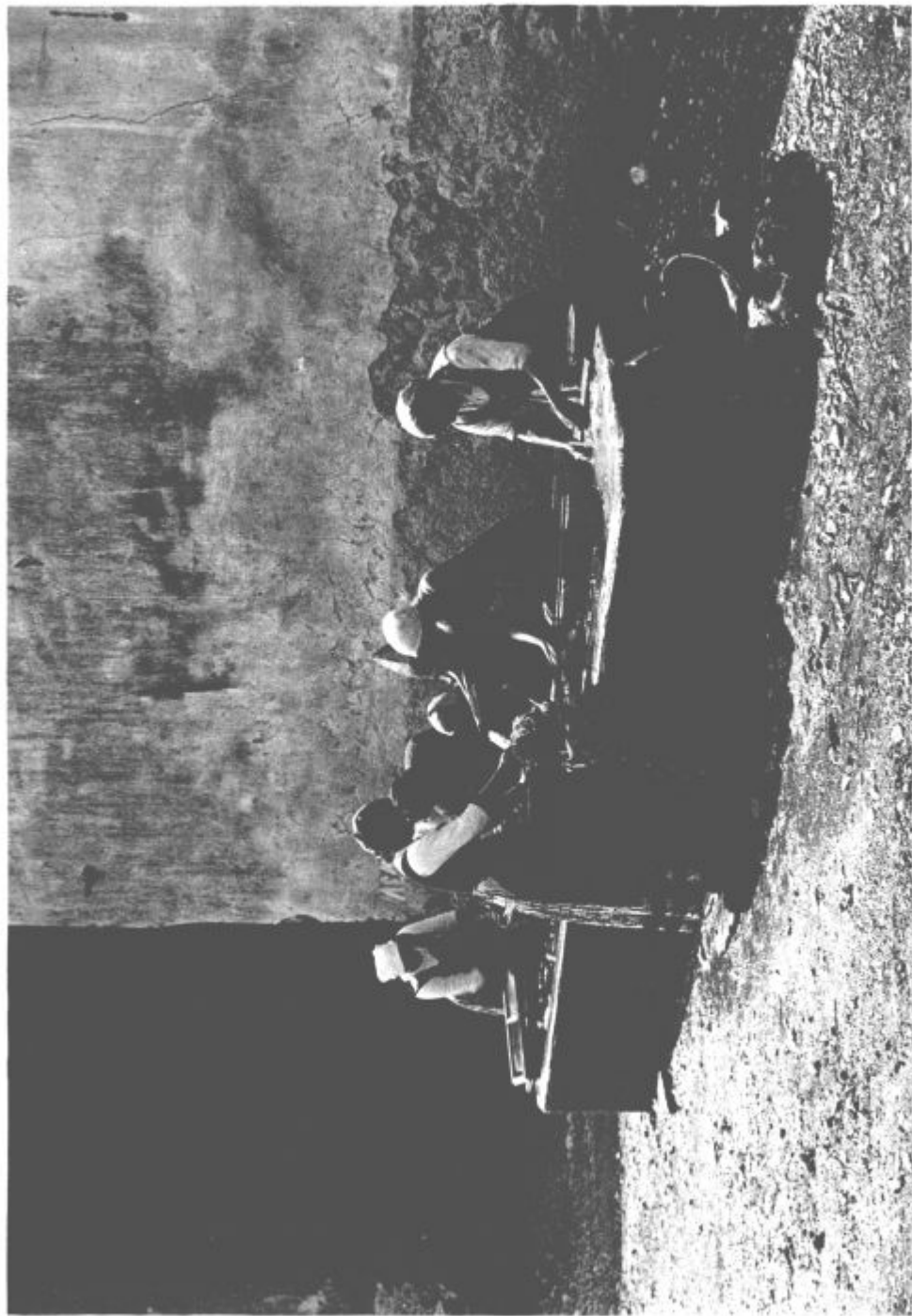

Foto Jenko Ravnik

Umivanje oken v Bohinju